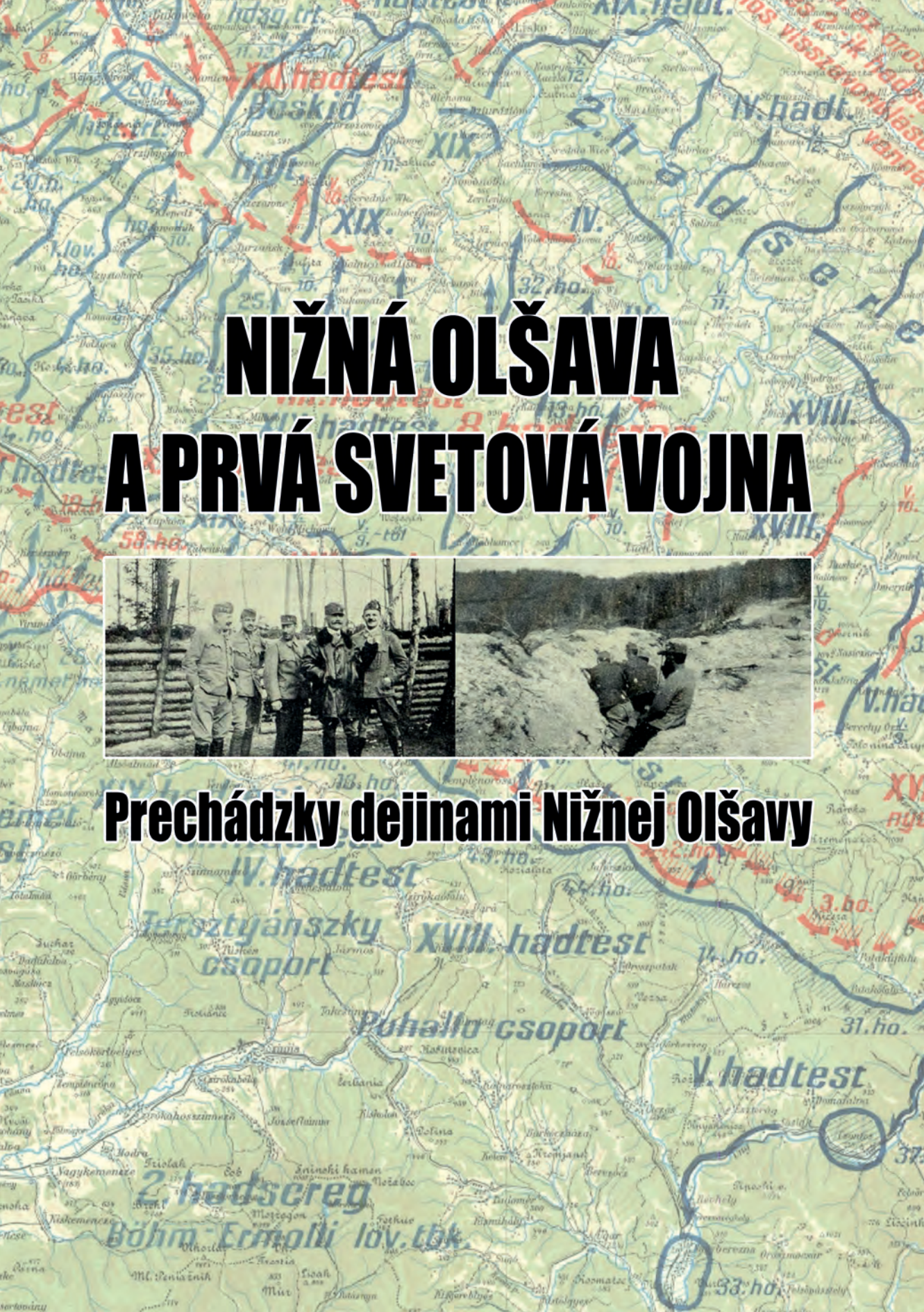

NIŽNÁ OLŠAVA A PRVÁ SVETOVÁ VOJNA

Prechádzky dejinami Nižnej Olšavy

NIŽNÁ OLŠAVA A PRVÁ SVETOVÁ VOJNA

Prechádzky dejinami Nižnej Olšavy

Martin DROBŇÁK – Matúš KORBA – Viktor SZABÓ – Radoslav TURIK

Nižná Olšava
www.niznaolsava.sk

Projekt podporený z rozpočtu Prešovského samosprávneho kraja

Nižná Olšava
2020

Všetky práva vyhradené. Túto knihu alebo jej časti nemožno reprodukovat', ukladať do informačných systémov alebo inak rozširovať bez súhlasu majiteľa práv!

Projekt vydania publikácie bol podporený z rozpočtu Prešovského samosprávneho kraja na základe Zmluvy č. 830/2020/DPR zo dňa 23. 09. 2020. Názov podporovanej činnosti:

Vydanie monografie „Prechádzky dejinami Nižnej Olšavy“.

Publikácia vydaná v spolupráci s Klubom vojenskej histórie Beskydy.

Vydal:

Mgr. Martin Drobňák, Drobi – History & Tourism pre obec Nižná Olšava
Nižná Olšava, 2020

ISBN: 978-80-973833-0-5

ÚVOD

Prvá svetová vojna odohrávajúca sa v rokoch 1914 – 1918 bola vojnovým konfliktom, aký svet do tých časov nezažil. Vyžiadala si život takmer 10 miliónov vojakov a bezmála 6 miliónov civilistov. Ďalšie desiatky miliónov vojakov boli ranené. Vojna so sebou priniesla obrovské materiálne škody a celkovú zmenu geopolitických pomerov v Európe a vo svete. V dôsledku konfliktu sa stáročia trvajúce monarchie rozpadli a na ich troskách vzniklo niekoľko nových štátov – okrem iných aj Československo.

Prvá svetová vojna je úzko spätá aj s dejinami našej obce. Už niekoľko týždňov po vypuknutí konfliktu v lete 1914 mohli obyvatelia Nižnej Olšavy vidieť množstvo vojakov smerujúcich na front. Netrvalo dlho a boje sa preniesli do vnútrozemia vtedajšieho Uhorska a obec sa ocitla priamo na frontovej línii – najprv v jeseni 1914 a neskôr na niekoľko dní aj v apríli a máji 1915.

Vážnym zásahom do života v obci bolo tiež mobilizovanie mužov, ktorí nastúpili do služby v rakúsko-uhorskej armáde a boli odvelení na rôzne bojiská. Osud týchto našich predkov bol doteraz neznámy. Vďaka pátraniu v archívoch sa podarilo nájsť informácie o 16 mužoch z obce, ktorých vojnový osud zavial do zákopov ďaleko od svojich domovov. Výskumom sa podarilo zistiť, že štyria sa už domov nikdy nevrátili.

Vďaka práci vojenských historikov sme zmapovali dejiny obce v rokoch 1914 – 1918. Tuto knihou chceme pripomenúť pamiatku našich rodákov, ktorí zahynuli ďaleko od svojho bydliska. Zároveň si chceme pripomenúť aj pamiatku tých, ktorých vojna zaviala do našej obce, kde padli a domov sa už nevrátili. Spája ich memento, ktoré najlepšie ilustruje nezmyselnosť vojny – ostali po nich neúplné rodiny, ktoré trpeli ešte mnoho rokov aj po jej skončení.

Práce historikov na mapovaní histórie našej obce vydaním tejto knihy nekončia, práve naopak. Obec Nižná Olšava má za cieľ spracovať svoje dejiny do ucelenej monografie. Verím, že práca historikov bude úspešne napredovať a už čoskoro sa obyvatelia dočkajú publikácie o dejinách obce Nižná Olšava.

Ing. Igor Madzin
starosta obce
Nižná Olšava, október 2020

Prvá svetová vojna je neoddeliteľne spojená s okresom Stropkov, ako aj s celým regiónom severovýchodného Slovenska. Výrazne zasiahla aj obec Nižná Olšava. Publikácia, ktorú držíte v rukách, mapuje dosah prvej svetovej vojny na túto obec.

V prvej kapitole sa autori venujú osudom mužov, ktorí pochádzali z obce a zúčastnili sa bojov prvej svetovej vojny v rôznych kútoch sveta. Archívne dokumenty o vojenskej službe našich predkov počas prvej svetovej vojny sú dnes roztrúsené po archívoch v Rakúsku, Maďarsku, Českej republike, Poľsku a samozrejme na Slovensku. Časť dokumentov sa stratila, ďalšia bola nenávratne zničená. Vyhľadať, spracovať a analyzovať tieto dokumenty je nesmierne náročné. Paradoxne najviac informácií je možné dohľadať o vojakoch, ktorí v tomto konflikte zahynuli, boli zajatí alebo zranení. Vďaka digitalizácii zoznamov strát či vojenských matrík je možné nájsť medzi miliónmi záznamov údaje aj o vojakoch, ktorí pochádzajú z konkrétneho mesta a obce. Podarilo sa nám nájsť zmienku o 16 obyvateľoch obce, ktorí bojovali na bojiskách tohto konfliktu. Z toho počtu štyria v tomto konflikte zahynuli.

Druhá kapitola je zameraná na opis priebehu bojov v obci a okolí od jesenných mesiacov roku 1914 až do mája 1915. Autori publikácie sa snažili sumarizovať nielen základné fakty o priebehu bojových operácií, ale priblížiť aj opis bežného života vojakov na fronte. Preto je súčasťou tejto kapitoly niekoľko spomienok ľudí, ktorí tieto udalosti prežili na vlastnej koži, dôstojníkov aj radových vojakov. Každá takáto spomienka je totiž dôležitým dielikom, ktorých spojením sa nakoniec vytvorí ucelený obraz, ukazujúci priebeh vojnových udalostí na konkrétnom mieste.

Snahou autorov bolo zosumarizovať čo najviac informácií o dosahoch prvej svetovej vojny na obec Nižná Olšava. Stránky opisujúce udalosti pred sto rokov sú výsledkom tisícov hodín strávených nad archívnymi dokumentmi v archívoch v Bratislave, Prahe, Budapešti, Viedni, Moskve a ďalších mestách. Zosumarizovať takýto materiál by bolo nemysliteľné bez vynikajúcej spolupráce historikov zo Slovenska s ich kolegami zo zahraničia. Veríme, že publikácia vyplní jedno biele miesto regionálnej histórie. Zároveň budeme veľmi radi, ak pomôže rodinám vypátrať kúsok ich rodinnej histórie a nájsť informácie o vojnových osudoch ich predka.

Mgr. Martin Drobňák
vedúci autorského kolektívu
Humenné, október 2020

NIŽNÁ OLŠAVA PRED VYPUKNUTÍM PRVEJ SVETOVEJ VOJNY

Obec Nižná Olšava leží v Ondavskej vrchovine, v údolí Olšavky. Prvá písomná zmienka o nej pochádza z roku 1382. Obec pred prvou svetovou vojnou patrila do stropkovského okresu Zemplínskej župy uhorskej časti rakúsko-uhorskej monarchie. Podľa posledných 5 sčítaní obyvateľstva od roku 1869 bol počet obyvateľov obce dosť kolísavý. V roku 1869 mala 414 obyvateľov, no len o 11 rokov neskôr v r. 1880 už len 319, v r. 1890 mala 335 a v r. 1900 zasa 402 obyvateľov.¹

Nižná Olšava a okolie na mape z tretieho vojenského mapovania (1869 – 1887)

Do roku 1900 spomínajú dobové štatistické pramene Nižnú Olšavu ešte ako malú slovenskú obec. V tomto období mala obec 69 domov a 402 obyvateľov, z ktorých zhruba polovica bola gréckokatolíckeho a druhá polovica rímskokatolíckeho vierovyznania. Obe vierovyznania mali v obci spoločný kostol, postavený v roku 1604. Obec mala poštu a telegraf v Stropkove a najbližšiu železničnú stanicu v Humennom.²

¹ 1910. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS 1. A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint. Budapest: Athenaeum, 1912. s. 825.

² BOROVSKÝ, Samu (zost.). *Zemplén vármegye és Sátoraljaújhely r. t. Város.* (ed. Magyarország vármegyéi és városai). Országos monográfia társaság, 1905. s. 19.

Podľa posledného oficiálneho predvojnového sčítania obyvateľstva z roku 1910 mala Nižná Olšava 361 obyvateľov. Zaujímavé sú aj ďalšie štatistické ukazovatele, podľa ktorých z celkového počtu bolo 15 obyvateľov zahraničného pôvodu a okrem toho žilo v zahraničí 53 obyvateľov, čo svedčí o relatívne vysokej miere emigrácie miestnych ľudí.³

Klesajúci trend pokračoval aj bezprostredne po skončení prvej svetovej vojny, keď v 69 domoch žilo 353 obyvateľov, z toho 162 mužov a 191 žien.⁴ V roku 1921 však počet obyvateľov dosiahol už úroveň 425, z čoho bolo 211 mužov a 214 žien, ktorí žili v 67 domoch. Ani z národnostného a konfesijného hľadiska sa od predvojnových čias veľa nezmenilo a z celkového počtu obyvateľov sa 202 ľudí hlásilo k československej (predtým slovenskej) a 206 ľudí k „ruskej“ (rozumej rusínskej) národnosti. V obci žilo ešte 8 obyvateľov maďarskej, 5 židovskej a 4 inej národnosti. Tieto čísla nám zhruba korešpondujú aj s vierovyznaním obyvateľov, pretože 209 ľudí sa hlásilo k rímskokatolíckemu a 208 ku gréckokatolíckemu náboženstvu. Okrem toho sa siedmi hlásili k izraelskej viere.⁵

Poznámka autora:

Od roku 1903 bola v približne rovnakej vzdialenosti dostupná aj železničná stanica vo Vranove nad Topľou.

³ 1910. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS 1. A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint. Budapest: Athenaeum, 1912. s. 272.

⁴ *Soznam miest na Slovensku dľa popisu ľudu z roku 1919*. V Bratislave: Vydalo Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska, 1920, s. 148.

⁵ *Štatistický lexikon obcí v Republike Československej*. Úradný soznam miest podľa zákona zo dňa 14. dubna 1920, čís. 266 sb. Zák. a nar. vydaný ministerstvom vnútra a štátnym úradom štatistickým na základe výsledkov sčítania ľudu z 15. února 1921. III. Slovensko. V Prahe, 1927, s. 151.

VOJACI Z OBCE NIŽNÁ OLŠAVA NA BOJISKÁCH PRVEJ SVETOVEJ VOJNY

V rokoch 1914 – 1918 otriasal celým svetom obrovský konflikt známy ako Veľká vojna.¹ Miliómy mužov rôznych národov pod vplyvom nacionalizmu a dobovej propagandy odišli do vojny, ktorej hrôzy si vtedajšia spoločnosť nevedela vôbec predstaviť. Priemyselny vek priniesol nové zbraňové systémy a moderné veľmoci dokázali zmobilizovať a vyzbrojiť obrovské armády. Generáli dostali do rúk mohutné vojnové nástroje, ktoré ani nevedeli použiť. Európa niekoľko desaťročí nepoznala veľký vojnový konflikt, a ten, ktorý prišiel v roku 1914, ju zasiahol nemilosrdne a zničujúco. Tisíce mŕtvych a zranených, ktoré priniesli už prvé dni vojny, spôsobili kruté pretriezvenie. Vojnové udalosti narušili bežný život na všetkých úrovniach spoločnosti. Zasiahli aj do fungovania každého mesta či obce vo vtedajšej rakúsko-uhorskej monarchii. Nebolo tomu inak ani v prípade malej východoslovenskej obce Nižná Olšava.

V lete 1914 prichádzali zlé správy postupne. Koncom júna sa obyvateľstvo celej monarchie dozvedelo správu o krvavých udalostiach v Sarajeve.² Srbský študent Gavrilo Princip zavraždil 28. júna 1914 následníka rakúsko-uhorského trónu Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželku. Od tohto momentu celý svet balansoval na pokraji vojny. Nekonečné diplomatické stretnutia sa skončili neúspechom a rokovania politikov začali postupne nahrádzať porady generálnych štábov. Aj prostí ľudia na vidieku boli z týchto udalostí znepokojení a uvedomovali si smerovanie vývoja ďalších udalostí. Zvyšujúce sa napätie a blízkosť konfliktu vytvárali tlak na politických vodcov, aby vystihli pravý moment na spustenie komplikovaných mobilizačných plánov. Rozhodnutie o spustení čiastočnej mobilizácie rakúsko-uhorskej armády prišlo 26. júla 1914.³ Už za niekoľko dní bolo jasné, že rakúsko-uhorskú armádu nečaká iba „trestná expedícia“⁴ proti Srbsku, ale kolosálny zápas s mohutnou ruskou armádou. Z tohto dôvodu bola 31. júla 1914 vyhlásená všeobecná mobilizácia.⁵

Mobilizácia bola prvým vážnym zásahom do života obyvateľov obce Nižná Olšava. Podobne ako v celej monarchii, chlapi z povolanych ročníkov museli nastúpiť k jednotkám rakúsko-uhorskej armády, v radoch ktorých absolvovali povinnú vojenskú službu. Rakúsko-uhorská armáda mala veľmi zložitú štruktúru. Územie obce Nižná Olšava bolo súčasťou územia, z ktorého dopĺňali stav jednotky podriadené košickému VI. zboru. Doplnovacie územia jednotiek rôznych druhov sa prekrývali, preto mohli obyvatelia obce nastúpiť do služby asi pri dvadsiatich rôznych jednotkách. Najviac mužov narukovalo k pechote. V archívnych prameňoch sa nám podarilo nájsť stopy po 16 mužoch z obce Nižná Olšava. Táto

¹ Súčasníci tento konflikt nazývali Veľká vojna. Termín prvá svetová vojna sa ujal až po roku 1939, keď sa začala druhá svetová vojna.

² HORVÁTH, Jakub. Posledná vojna Rakúsko-uhorskej monarchie. Banská Bystrica: Jakub Horváth, 2008, s. 45. 978-80-970040-6-4.

³ ČAPLOVIČ, Miloslav – HRONSKÝ, Marián – KRIVÁ, Anna. Vojenské dejiny Slovenska IV. Bratislava: MO SR, 1996, str. 25. ISBN 80-967113-0-X.

⁴ Strafexpedition – v ponímaní náčelníka generálneho štábu generála Conrada von Hötzendorf, ale aj ďalších členov rakúsko-uhorskej generality bola vojenská kampaň proti Srbsku iba trestnou výpravou. Toto obmedzené zmýšľanie, neúnosné preceňovanie vlastných síl a brutálne podceňovanie protivníka zaplatila rakúsko-uhorská armáda krvavými stratami. FUČÍK, Josef. Generál Podhájsky. Praha: Paseka, 2009, str. 39. ISBN 978-80-7185-962-8.

⁵ Vojenskú službu v tom čase konali ročníky 1890 – 1892. Okrem nich boli povolané záložné ročníky 1882 – 1889 a nováčikovia z ročníka 1893 pre spoločnú armádu. Záložníci z ročníkov 1882 – 1889 boli povolaní aj pre jednotky vlastibrany (Landwehr, honvédség). ČAPLOVIČ, Miloslav – HRONSKÝ, Marián – KRIVÁ, Anna. Vojenské dejiny Slovenska IV. Bratislava: MO SR, 1996, str. 25. ISBN 80-967113-0-X.

VYHLÁŠKA.

Jeho cisárske a apostolsko-kráľovské Veličenstvo

najmilostivejšie nariadiť ráčilo

VŠEOBECNÉ MOBILISOVANIE

spoločného vojska, vojenského námorníctva a honvédstva,

zároveň vydať ráčilo najvyšší rozkaz ku svolaniu: trvale prepusteného, rezervného a náhradno-reservného mužstva, náležitého do spoločného vojska, do bosensko-hercegovinských flúp a do všetkých sborov vojenského námorníctva jako aj osôb, náležitých k námorskej obrane, podobne trvale prepusteného, rezervného a náhradno-reservného mužstva, náležitého k honvédstvu. Podobne navyším rozkazom nariadiť ráčilo, aby všetci rekrúti výnimočne pred 1. októbrom v počet vojska vnesení boli a konečne, aby sa kone, potrebné pre výstroj, zaopatřily assentovaním koní.

Nasledkom toho nariaduje sa:

I. Povolanie trvale prepusteného, rezervného a náhradno-reservného mužstva, ktoré náleži spoločnému vojsku, bosensko-hercegovinským sborom a vojenskému námorníctvu jako aj námorskej obrane, podobne toho trvale prepusteného rezervného a náhradno-reservného mužstva, ktoré náleži honvédstvu.

Všetko trvale prepustené, rezervné a náhradno-reservné mužstvo, ktoré náleži spoločnému vojsku a vojenskému námorníctvu pri ktoromkoľvek sbore a ústave, všetky osoby, ktoré náležia námorskej obrane, ďalej všetko trvale prepustené, rezervné a náhradno-reservné mužstvo, ktoré náleži honvédstvu, po vyhlásení tejto vyhlášky v obci, v ktorej sa zdržujú, povinní sú najpozdšie za 24 hodiny bez meškania narukovať do aktívnej služby, prinesie sebou vojenskú legitimáciu („Militär-Pass“, „Honvéd igazolvány“, „Widmungs-Schein“, „Ajánlati bizonyítvány“ atď.)

Ostatné ustanovenia pŕoňhom na rukovanie obsažené sú v „Nariadení o narukovaní“, súčasne vyhlásenom. Každá povolaná osoba, náležitá k počtu mužstva, ktorá odchodi na stanicu narukovacia, vynímajte tie, ktoré meškajú v cudzozemsku, povinná je prv než odide hlásiť sa u predstavenstva tej obce, v ktorej mešká.

Povolané osoby, ktoré sa v cudzozemsku zdržujú, ak by z dajakej príčiny bezprostredne nemohly narukovať na svoje vstrojovacie stanice, povinné sú okamžite narukovať k najbližšiemu vojensko-doplňovaciemu okresnému alebo honvédske-prápornému veliteľstvu (battalion-kommandu).

Bosensko-hercegovinským sborom náležitá tie trvale prepustené a rezervné osoby, ktoré zdržujú sa mimo Bosniu a Hercegovinu, povinné sú narukovať k vojensko-doplňovaciemu okresnému kommandu toho miesta, kde sa zdržujú.

II. Vystanovenie služobných koní spoločného vojska a honvédstva, ktoré sú u podnikateľov.

Všetky služobné kone, náležitá spoločnému vojsku a honvédstvu, ktoré sú u podnikateľov, najpozdšie za 24 hodiny po vyhlásení tejto vyhlášky, — odovzdať treba na stanici príslušného c. a kr. náhradno-kadrového, poľažne honvédskeho-lušárskeho stŕoňného veliteľstva (kommandu).

O tom, že sa odovzdaly, treba dať zprávu predstavenstvu obce.

III. Assentovanie koní.

Dňa _____ roku _____ všetky tie kone a ŕarchonosné zvieratá, ktoré s 1. januárom assentačného roku prevýšily vek štyr rokov, — nech sa najpozdšie o _____ hodine preopoludňím (popoludňím) predvedú komissii pre assentovanie koní, ktorá v _____ účinkuje.

Predviest nemusia sa len tie kone a ŕarchonosné zvieratá ktoré sú zákonne oslobodené, dla všeobecnej známosti nespŕosobné a ktoré pri poslednom roztriedovaní koní uznané byly v teje obci za úplne nespŕosobné; naproti tomu tie kone a ŕarchonosné zvieratá, ktoré pri poslednom roztriedovaní koní uznané byly „nospŕosobné na teraz“, — musia sa na každý pád predviest.

IV. Úradná výstraha o potrestaní tých, ktorí nezachovajú tieto vyhlášky.

Trvale prepustený, rezervný a náhradno-reservný jednotlivec, ktorý náleži spoločnému vojsku a vojenskému námorníctvu, podobne kto náleži námorskej obrane, — ďalej trvale prepustený, rezervný a náhradno-reservný jednotlivec, ktorý patri k honvédstvu, — ak na čas neurobí za dost svolávaciemu rozkazu pŕedvedený bude donucovacími prostriedkami a potrestaný bude dla zákonných ustanovení.

Ti podnikatelia, ktorí nachodiač sa u nich a náležitá spoločnému vojsku alebo honvédstvu služobné kone na čas nevystanovia, ďalej ti majitelia koní, ktorí vyzvaní za času nevyhovujú, donútení budú k vystanoveniu svojich koní a jestliže svoje zmeskanie dostatočne neospravedľnia, uloži sa im pokuta peňažitá a to 100 zlatých od každého náležitého spoločnému vojsku alebo honvédstvu služobného koňa poľažne od každého k assentačke povinného koňa a mimo to sú povinní zapraviť trovy, ktoréby snáď vzkřsly donúteným assentovaním. (§ 9. zák. čl. XX: 1873.)

Dano _____

Vyhláška o všeobecnej mobilizácii

obec spadala do doplňovacieho územia Pešieho pluku č. 66 (IR 66) z Užhorodu.⁶ V tomto pluku slúžilo až 14 mužov z celkového počtu nájdených obyvateľov obce. Do úvahy pripadal tiež Honvédsky peší pluk č. 9 (HIR 9) z Košíc.⁷ Medzi vojakmi z obce sme našli iba jedného muža, ktorý slúžil v tejto jednotke. Starší muži mohli narukovať aj k Domobraneckému pešiemu pluku č. 9 (LstIR 9) z Košíc.⁸ Malá časť mužov sa mohla dostať k delostreleckým jednotkám. Pod košický zbor spadalo sedem delostreleckých jednotiek.⁹ Ďalší muži mohli nastúpiť k jazdeckým jednotkám.¹⁰ Zvyšok zmobilizovaných mužov dopĺňal technické, zdravotnícke či logistické jednotky. Jeden z nájdených mužov slúžil v Zákopníckom prápore č. 6 (SB 6).

Štruktúra rakúsko-uhorskej armády

Ozbrojené sily Rakúsko-Uhorska sa oficiálne nazývali Cisárska a kráľovská branná moc (Kaiserliche und königliche Wehrmacht). Mali zložitú štruktúru, ktorá odrážala zložité politické a mocenské pomery v dualistickej monarchii. Členenie bolo výsledkom rakúsko-maďarského politického vyrovnania, po ktorom sa od roku 1868 ozbrojené sily monarchie členili do troch základných zložiek.

Prvú zložku tvorila **Cisárska a kráľovská armáda** (Kaiserliche und königliche Heer). Bola riadená Ministerstvom vojny vo Viedni a mala posádky po celej monarchii. V roku 1912 bola pre brancov v rakúsko-uhorskej armáde vo všeobecnosti zavedená dvojročná základná prezenčná služba, nevzťahovala sa však na všetky zbrane a druhy vojsk. V jazdectve a jazdnom delostrelectve, ako aj v určitých špeciálnych druhoch vojsk zostala trojročná základná prezenčná služba. Samostatnou zložkou spoločnej armády bolo **Cisárske a kráľovské vojnové loďstvo** (Kaiserliche und königliche Kriegsmarine). Pod týmto názvom vzniklo po rakúsko-maďarskom vyrovnaní a zaniklo po skončení prvej svetovej vojny. O jeho rozvoj sa postaral najmä následník trónu František Ferdinand d'Este. Rakúsko-uhorské lode niesli pred menom označenie SMS (Seiner Majestät Schiff – Loď jeho veličenstva). Vo vojenskom námorníctve trvala základná prezenčná služba až štyri roky.

Druhú zložku ozbrojených síl monarchie tvorila vlastibrana. **Cisársko-kráľovská vlastibrana** (Kaiserliche-königliche Landwehr) bola teritoriálnou armádou rakúskej časti monarchie. Táto teritoriálna armáda známa pod názvom Landwehr bola určená na obranu územia monarchie. Jej útvary boli dislokované v rakúskej časti monarchie. Landwehr bol riadený špeciálnym Ministerstvom pre národnú obranu vo Viedni. V priebehu vojny sa rozdiely medzi jednotkami vlastibrany a spoločnej armády postupne stierali a v roku 1917 boli všetky pešie jednotky Landwehru označované ako strelecké (schützen). **Uhorská kráľovská vlastibrana** (Magyar királyi honvédség) bola teritoriálna armáda uhorskej časti monarchie. Táto teritoriálna armáda známa pod názvom honvédség bola určená na obranu územia monarchie. Jej útvary boli dislokované v uhorskej časti monarchie. Honvédség bol riadený špeciálnym Ministerstvom pre národnú obranu v Budapešti.

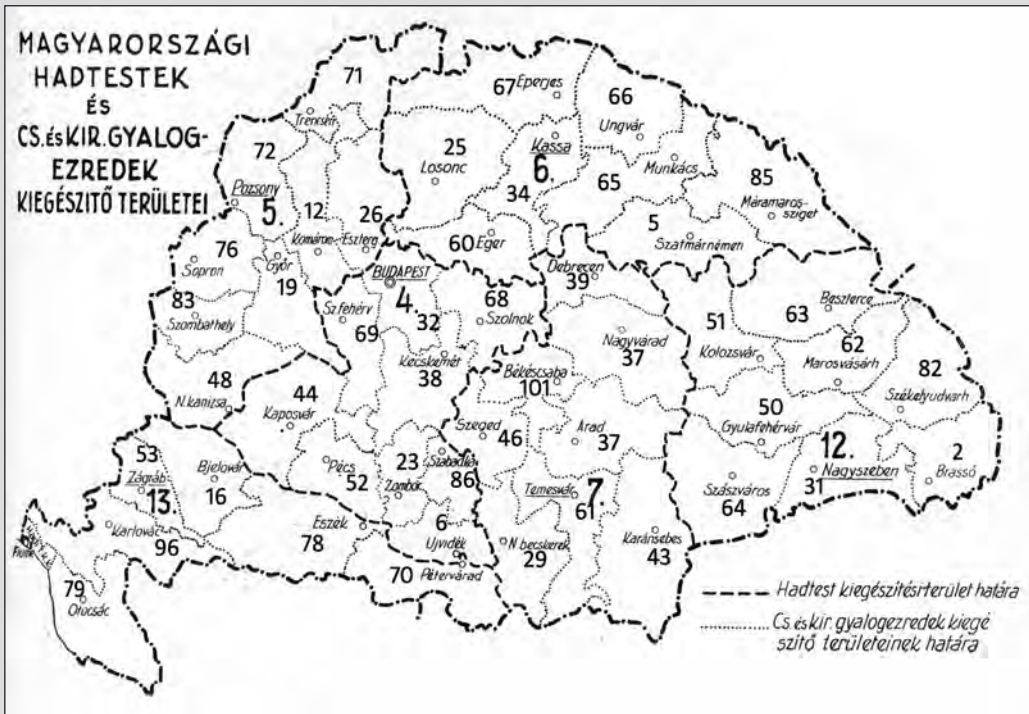
⁶ Tento pluk patril k spoločnej cisársko-kráľovskej armáde (Kaiserliche und königliche Heer) – tzv. spoločné vojsko. Bola riadená Ministerstvom vojny vo Viedni a mala posádky po celej monarchii.

⁷ Tento pluk bol súčasťou druhej zložky rakúsko-uhorskej armády, tzv. uhorskej kráľovskej vlastibrany (Magyar királyi honvédség). Bola to teritoriálna armáda uhorskej časti monarchie. Jej útvary boli dislokované v uhorskej časti monarchie.

⁸ Uhorská kráľovská domobrana (Népfelkelés) – mala podobné určenie ako Landsturm. Jednotky uhorskej domobrany boli dislokované v uhorskej časti monarchie. Do domobrany boli zaradzovaní napr. učitelia, seminaristi, prvorození synovia, muži so zníženou zdravotnou kvalifikáciou či inými výnimkami. Domobrana bola zvolávaná iba v prípade vojny.

⁹ Boli to Pluk poľného delostrelectva č. 16 (FKR 16), Pluk poľného delostrelectva č. 18 (FKR 18), Pluk poľných húfníc č. 6 (FHR 6), Oddiel jazdeckého delostrelectva č. 6 (RAD 6), Oddiel ťažkých húfníc č. 6 (SchHD 6), Pluk horského delostrelectva č. 6 (GAR 6) a Honvédsky pluk poľného delostrelectva (HFKR 3).

¹⁰ Do úvahy pripadal najmä Husársky pluk č. 6 (HR 6), Husársky pluk č. 11 (HR 11), Husársky pluk č. 15 (HR 15) a Honvédsky husársky peší pluk č. 5 (HHR 5).

Mapa doplňovacích oblastí peších plukov a zborov spoločnej cisársko-kráľovskej armády a uhorskej vlastibrany v Uhorsku

Treťou zložkou ozbrojených síl monarchie bola domobrana. V rakúskej časti monarchie to bola **Cisársko-kráľovská domobrana** (Kaiserliche-königliche Landsturm), a v uhorskej časti monarchie **Uhorská kráľovská domobrana** (Magyar királyi népfelkelés). Úlohou domobrany bolo organizovať mužov (od 19 do 42 rokov, od roku 1913 do 40 rokov), ktorí nepodliehali službe v spoločnom vojsku, vojnovom loďstve, náhradných zálohách a vo vlastibrane. Boli organizovaní do útvarov, ktoré mali vykonávať teritoriálne obranné úlohy v zázemí. Do domobrany boli zaradzovaní napr. učitelia, seminaristi, prvorodení synovia, muži so zníženou zdravotnou kvalifikáciou či inými výnimkami. Domobrana bola zvolávaná iba v prípade vojny. Domobranecké práporov sa skladali zo štábu, štyroch rôt a jednej náhradnej roty. Niekoľko práporov tvorilo pluk. Jednotky domobrany boli vybavené nedostatočným výstrojom a zároveň zastaranou výzbrojou.

Vojenské jednotky rakúsko-uhorskej armády môžeme rozčleniť aj na základe príslušnosti k jednotlivým druhom zbraní, ktoré boli typické pre vtedajšie armády. Každá z nich mala na bojisku svoje určenie a mala plniť špecifické účely.

Pechota predstavovala základnú masu vojska. Do vojny vstupovala rakúsko-uhorská armáda so 102 pešími plukmi spoločnej armády (Infanterieregiment), 4 plukmi tyrolských cisárskych strelcov (Tiroler Kaiser Jägerregiment) a 4 bosniacko-hercegovinskými plukmi (Bosnien-herzegovinisches Infanterieregiment). Pechotu peších plukov dopĺňalo 26 práporov poľných strelcov (Feldjägerbataillon), 1 bosniacko-hercegovinský prápor poľných strelcov a 6 rôt hraničiarskych strelcov (Grenzjägerkompanie). Pešie pluky spoločnej armády sa administratívne delili na tzv. nemecké pluky (dopĺňané z rakúskej časti monarchie) a uhorské pluky (dopĺňané z uhorskej časti monarchie).

Rakúska vlastibrana (Landwehr) mala 37 peších plukov (Landwehr-Infanterieregiment) a 3 pluky tyrolských krajinských strelcov (Tiroler Landschützenregiment). Uhorská vlastibrana (honvédség) mala 32 peších plukov (Honvéd-Infanterieregiment). Pešími jednotkami disponovala aj domobrana. Rakúska domobrana (Landsturm) bola tvorená 40 plukmi a uhorská domobrana (népfelkelő) mala 32 plukov.

Jazdectvo bolo pýchou rakúsko-uhorskej armády. Niektoré jednotky udržiavali svoje plukovné tradície už od 17. storočia. V jazdeckých jednotkách slúžili tradične príslušníci aristokracie. Posledná reforma jazdectva sa uskutočnila v roku 1867 a znamenala faktický zánik výrazných rozdielov medzi ťažkou a ľahkou jazdou. Vypuknutie konfliktu však veľmi rýchlo ukázalo, že tradičná úloha jazdy nemá v modernej vojne miesto. Výstroj, výzbroj a hlavne použitie jazdectva prešlo hlbokými zmenami. Nakoniec sa jazdectvo zmenilo na mobilnú ľahkú pechotu. Jazdectvo spoločnej armády malo 15 dragúnskych (Dragonerregiment), 16 husárskych (Husarenregiment) a 11 hulánskych (Ulanenregiment) plukov. Rozdiely v názvoch súvisia iba s historickými tradíciami. Rakúska vlastibrana disponovala 6 hulánskymi plukmi a uhorská vlastibrana 10 husárskymi plukmi. Niekoľko husárskych eskadrón vytvárala aj uhorská domobrana. Štandardný jazdecký pluk mal asi 900 jazdcov a členil sa na 6 eskadrón. Už v prvých bojoch jazdectvo utrpelo ťažké straty, najmä vďaka pestrým súčastiam uniformy a nevhodným spôsobom nasadenia. Veľmi rýchlo jazdci začali používať improvizované maskovacie prostriedky a ich výstroj sa začal prispôbovať potrebám modernej vojny.

Delostrelectvo rakúsko-uhorskej monarchie prešlo pred prvou svetovou vojnou rozsiahlymi zmenami. Moderná priemyselná doba priniesla technickú revolúciu, ktorá urobila z delostreleckej techniky najúčinnejšiu zbraň prvej svetovej vojny. Rakúsko-uhorské delostrelectvo sa členilo na poľné, horské a pevnostné. V lete 1914 mala rakúsko-uhorská armáda k dispozícii 42 poľných kanónových plukov (Feldkanoneregiment), 14 poľných húfnicových plukov (Feldhaubitzerregiment) a 9 jazdeckých delostreleckých oddielov (Reitendartilleriedivision). Horské delostrelectvo bolo tvorené 10 horskými delostreleckými plukmi (Gebirgsartillerieregiment). Pevnostné delostrelectvo malo 6 pevnostných delostreleckých plukov (Festungartillerieregiment) a 8 pevnostných delostreleckých práporov (Festungartilleriebataillon). Rakúska vlastibrana disponovala 8 poľnými

kanónovými oddielmi a 8 poľnými húfnicovými oddielmi. Uhorská vlastibrana disponovala 8 poľnými delostreleckými plukmi a 1 jazdeckým delostreleckým oddielom. V priebehu vojny prešlo delostrelectvo ďalšími rozsiahlymi reformami.

Technické jednotky a zásobovacie jednotky boli neoddeliteľnou súčasťou rakúsko-uhorskej armády. Zabezpečovali nesmierne potrebné ženijné, zásobovacie a logistické služby. Ženijný zbor bol tvorený 14 zákopníckymi prápormi (Sappeurbataillon), 8 ženijnými prápormi (Pionierbataillon) a jedným mostným práporom (Bruckenbataillon). Zákopnícke prápory boli prednostne určené na výstavbu poľných opevnení, ženijné prápory na budovanie prechodov cez vodné toky. Mostný prápor zodpovedal za transport a výstavbu mobilnej mostnej súpravy. V priebehu vojny vznikali ďalšie špecializované prápory, ktoré boli určené na zabezpečenie konkrétnej činnosti (obsluha vrhačov plynových bômb, výcvik plameňometných oddielov a pod.). Armáda disponovala špeciálnym železničným plukom (Eisenbahnregiment), ktorý zodpovedal za opravu a výstavbu železníc v poľných podmienkach. Telegrafný pluk (Telegraphenregiment) mal na starosti budovanie a udržiavanie spojenia. Transport a zásobovanie zabezpečovalo 16 vozatajských oddielov (Traindivisionen).

V priebehu vojny došlo k početnému rastu rakúsko-uhorskej armády a postupne boli zvyšované všetky druhy jednotiek. Po stránke velenia bola rakúsko-uhorská armáda delená na samostatné vojenské telesá. Toto delenie vychádzalo z historického vývoja armády, no najmä z jej praktických potrieb. Jadro armády tvorili jednotky pechoty, preto je najlepšie vysvetliť si štruktúru na tomto druhu vojska.

Základnou jednotkou v tomto období bol pluk. Štandardný pluk rakúsko-uhorskej armády mal asi 4 600 mužov. Pluk sa členil na štyri prápory a tvorili ho muži z určitého regiónu (doplňovacieho obvodu). Pri vojenskom nasadení pluk obvykle operoval s tromi prápormi. Jeden prápor bol oddelený a bol súčasťou iného vojskového telesa. Súčasťou pluku bolo aj veliteľstvo pluku, štyri guľometné čaty a zákopnícka čata.

Každý prápor v rakúsko-uhorskej armáde mal početný stav asi 1 000 mužov. Prápor sa členil na štyri roty. Prápor v pluku boli číslované rímskymi číslicami. V rakúsko-uhorskej armáde existovali aj samostatné prápory, tzv. Prápor poľných strelcov. Takýto prápor bol tvorený veliteľstvom, štyrmi rotami, guľometnou čatou a zákopníckou čatou. Rota bola jednotka o sile asi 250 mužov. Každá rota sa vnútorne členila na štyri čaty. Čata mala asi 60 mužov a členila sa na najmenšie jednotky – družstvá. Jedno bolo tvorené desiatimi mužmi.

Pluky boli spájané do väčších formácií. Dva pešie pluky tvorili brigádu. Väčšina plukov celú vojnu absolvovala v rovnakej brigáde. Brigáda bola početné vojskové teleso, ktoré pri plných stavoch malo asi 9 tisíc mužov. Okrem peších plukov boli súčasťou brigády aj brigádne jazdecké a delostrelecké jednotky.

Dve pešie brigády vytvárali pešiu divíziu. Divízia mala štyri pluky pechoty, delostreleckú brigádu a podporné jednotky. Divízie mali aj telegrafné oddelenie, divíziu ošetrovňu, muničnú kolónu, zásobovaciu kolónu či divíziu pekáraň. V určitých detailoch sa organizácia jednotlivých divízií mohla líšiť.

Dve až tri divízie obvykle tvorili zbor. Zbor bol v čase mieru najväčšou organizačnou jednotkou rakúsko-uhorskej armády. Celé územie bolo rozdelené na 16 zborových oblastí. Mierová armáda teda mala 16 zborov. Zbory boli číslované rímskymi číslicami.

V čase vojnového konfliktu sa vytvárali aj väčšie formácie. Niekoľko zborov tvorilo armádu. Okrem podriadených zborov pod veliteľstvo armády spadali armádne zálohy. Boli to jednotky, ktorými podľa potreby armádne veliteľstvo posilňovalo jednotlivé zbory. Najväčšou formáciou rakúsko-uhorskej armády bola skupina armád, tvorená niekoľkými armádami.

V podmienkach vojnovkej reality bolo dopĺňanie jednotiek ešte zložitejšie a jednotlivcov z doplňovacieho územia, ktorého súčasťou bola aj obec Nižná Olšava, nájdeme aj v mnohých iných jednotkách. V priebehu vojny sa vyskytovali situácie, ktoré spôsobili prevelenie vojaka k jednotke, ktorá mala úplne iný doplňovací obvod. Napríklad pri peších plukoch máme 10 – 15 % vojakov, ktorí pochádzali z miest a obcí mimo doplňovacích obvodov týchto plukov. Preto zostaviť kompletný zoznam vojakov z konkrétnej obce či mesta je veľmi problematické. V priebehu vojny sa naši predkovia v uniformách rakúsko-uhorskej armády dostali na rôzne bojiská. Na začiatku vojny väčšina mužov z územia Slovenska bojovala na východnom fronte, na území dnešného Poľska či Ukrajiny. Menšia časť začínala bojovú púť na srbskom fronte. Od mája 1915 bojovali na talianskom fronte v horskom teréne dnešného Slovinska či Talianska. Od roku 1916 najmä honvédske jednotky z nášho územia bránili hranice monarchie v karpatských horách dnešného Rumunska. V záverečných mesiacoch vojny väčšina Slovákov slúžila na talianskom fronte. Počas poslednej ofenzívy rakúsko-uhorskej armády sa na tomto bojisku ocitla väčšina jednotiek z územia dnešného Slovenska. Zahynuli tu tisíce našich predkov a krvavá rieka Piava zostala v povedomí nášho národa ako stelesnenie prvej svetovej vojny.

V archívnych dokumentoch sme našli zmienky o frontovom pôsobení 16 obyvateľov obce Nižná Olšava. Tieto informácie sa zväčša nachádzajú v dokumentoch o stratách rakúsko-uhorskej armády. Dokázateľne sa podarilo nájsť zmienky o štyroch obyvateľoch obce, ktorí vo vojne zahynuli.

Barány, Johann

Narodený v roku 1886 v obci Nižná Olšava, župa Zemplín, Uhorsko. Slúžil v Pešom pluku č. 66 (IR 66) z Užhorodu v hodnosti vojaka. Bol zaradený k štábu náhradného práporu. Pri frontovom nasadení zahynul. Jeho smrť potvrdzuje záznam zo zoznamu strát z maďarského vojenského archívu.¹¹ Podľa tohto zdroja padol vojak Johann Barány dňa 8. júna 1915 pri obci Peczenizyn v okrese Kolomea v Haliči.¹² Podľa záznamu z matriky padlých Pešieho pluku č. 66¹³ bolo príčinou smrti strelné zranenie brucha. Zahynul priamo na bojisku, takže musel utrpieť vážne zranenie. Pochovaný bol hneď ten istý deň na bojisku pri obci Peczenizyn. V tomto období bol Peší pluk č. 66 (IR 66) súčasťou 29. pešej brigády (29. IBrig), ktorá spadala pod 15. pešiu divíziu (15. ID) z Miskolca. V období smrti bola 15. pešia divízia súčasťou improvizovaného zoskupenia pod názvom Korps Czibulka. Zbor Czibulka bol súčasťou 7. armády, ktorá sa v tomto období snažila ovládnuť celé územie východnej Haliče, ktoré od začiatku vojny okupovala ruská armáda.

Ribar, János

Narodený v roku 1883 v obci Nižná Olšava, župa Zemplín, Uhorsko. Slúžil v Pešom pluku č. 66 (IR 66) z Užhorodu v hodnosti desiatnika. Bližšie zaradenie pri pluku nepoznáme. Pri frontovom nasadení zahynul. Jeho smrť potvrdzuje záznam zo zoznamu strát z maďarského vojenského archívu.¹⁴ Podľa tohto zdroja padol desiatnik János Ribar dňa 20. marca 1915 pri meste Kolomea v Haliči.¹⁵ Príčinou smrti bolo strelné poranenie hrude. V tomto období bol Peší pluk č. 66 (IR 66) súčasťou 29. pešej brigády (29. IBrig), ktorá spadala pod 15. pešiu

¹¹ Vojenský historický archív Budapešť, fond KA 2296/48.

¹² V súčasnosti obec Pechenizhyn v rajóne Kolomyja na Ukrajine.

¹³ VUA Praha, f. Vojenské matriky, 981, s. 162.

¹⁴ Vojenský historický archív Budapešť, fond HL 257A/307.

¹⁵ V súčasnosti mesto Kolomyja na Ukrajine.

divíziu (15. ID) z Miskolca. V období jeho smrti bola 15. pešia divízia súčasťou improvizovaného zoskupenia pod názvom Korps Czibulka. Práve 20. marca 1915 začala tzv. druhá ruská protiofenzíva v Karpatoch. Na celom karpatskom fronte vzplanuli tvrdé boje. Divízia, v ktorej slúžil János Ribár bola súčasťou 7. armády, ktorá tvorila južné krídlo celého karpatského frontu. Ruský nápor sa rakúsko-uhorské jednotky snažili za každú cenu zastaviť. János Ribár zahynul počas týchto obranných bojov. Pochovaný bol 27. marca 1915 na vojnovom cintoríne v meste Kolomea.

Vojenská poľná nemocnica č. 1006 v tábore Rosato (dnes Taliansko)

Pochovaný bol 27. marca 1915 na vojnovom cintoríne v meste Kolomea.

Spak, Stefan

Narodený v roku 1895 v obci Nižná Olšava, župa Zemplín, Uhorsko. Slúžil v Pešom pluku č. 66 (IR 66) z Užhorodu v hodnosti vojaka. Bol zaradený k 4. rote. Pri frontovom nasadení zahynul. Jeho smrť potvrdzuje úmrtný lístok.¹⁶ Podľa tohto zdroja zomrel vojak Stefan Spak dňa 8. septembra 1918 v Poľnej nemocnici č. 1006 v tábore Rosato pri meste Asiago. Stefan Spak bol vojakom II. práporu/IR 66, ktorý bol oddelený od zvyšku pluku a bojoval celú vojnu najprv na balkánskom a od mája 1915 na talianskom fronte. Tento II. prápor prešiel v júni 1918 reorganizáciou a stal sa novým III. práporom Pešieho pluku č. 65 (IR 65) z Mukačeva. Bol zaradený do zostavy 50. pešej divízie, ktorá bojovala v priestore pred mestom Asiago. Podľa záznamu z matriky padlých Stefan Spak utrpel strelné zranenie brucha.¹⁷ Tento typ zranenia sa veľmi často končil smrťou. Dôležité boli najmä prvé hodiny po zranení. Aj keď sa Stefan Spak dostal do rúk lekárom v poľnej nemocnici, jeho život sa im už nepodarilo zachrániť. Pochovaný bol hneď v ten istý deň na vojnovom cintoríne v poľnom tábore Rosato. Jeho smrť potvrdil svedok Dr. Rudolf Höfer, hlavný lekár z Poľnej nemocnice č. 1006. Záznam do matriky zhotovil poľný kurát Johann Dykisch. V matrike sa ešte zvyčajne nachádza niekoľko osobných údajov, no v prípade Stefana Spaka je uvedená iba príslušnosť k rímskokatolíckemu vierovyznaniu.

Zajaros, Johann

Narodený v roku 1896 v obci Nižná Olšava, župa Zemplín, Uhorsko. Slúžil v Pešom pluku č. 66 (IR 66) z Užhorodu v hodnosti vojaka. Bol zaradený k 14. rote. Pri frontovom nasadení zahynul. Jeho smrť potvrdzuje úmrtný lístok.¹⁸ Podľa tohto zdroja zomrel vojak Johann

¹⁶ Spak, Stefan, Kartotéka padlých v 1. svetovej válce. [online]. [cit. 2019-05-29]. URL: <http://vuapraha.cz/node/69>.

¹⁷ VUA Praha, f. Vojenské matriky, 983, s. 003.

¹⁸ Zajaros, Johann, Kartotéka padlých v 1. svetovej válce. [online]. [cit. 2019-05-29]. URL:

Příjmení a jméno	Johann Zajaros
Hodnost a pluk	vaj. pěš. pl. č. 66
Datum a místo narození (polit. okres, země)	1896 Rkočov, Zemplén, Uhry
Prislušnost (polit. okres, země)	-
Datum a místo úmrtí (polit. okres, země)	22/7/1918 Sepsiszentgyörgy, Halom-sásk, Uhry
Datum pohřbu	24/7/1918
Označení hřbitova a místo (polit. okres, země)	vaj. hřbitov Sepsiszentgyörgy
Oddělení, číslo hrobu	č. 366
Opsáno podle	mate. voj. pěš. pl. č. 66 ukázané u Z.V. Kósića
Úmrtí kniha: tom., fol.	tom. II fol. 181
Tiskárna MNO. — 1163-36.	

Úmrtvý kartotečný lístok vojaka Johanna Zajarosa

zranení.²¹ Záznam pochádza z apríla 1917, čo znamená, že bol zranený minimálne niekoľko týždňov alebo aj mesiacov pred týmto dátumom. V zázname nie je bližšia informácia o jeho zranení.

Zajaros dňa 22. júla 1918 vo vojenskej nemocnici Sepsiszentgyörgy v župe Háromszék v Sedmohradsku.¹⁹ O jeho smrti sa ešte zachoval záznam z matriky padlých Pešieho pluku č. 66.²⁰ Podľa tohto zdroja bola príčinou smrti pľúcna tuberkulóza.

V lete 1918 bol Peší pluk č. 66 súčasťou 15. pešej divízie z Miskolca, ktorá sa nachádzala na území dnešnej Ukrajiny ako súčasť okupačných síl. Počas služby ochorel a bol transportovaný na územie monarchie do vojenskej nemocnice. Napriek snahe lekárov Johann Zajaros zomrel. Pravdepodobne k jeho smrti prispel aj zlý fyzický stav, veľmi bežný u rakúsko-uhorských vojakov v roku 1918. Pochovaný bol 24. júla 1918 na vojnovom cintoríne v Sepsiszentgyörgy. Ako svedkovia smrti sú v matrike zapísaní Dr. Augusztí a Dr. Löw. Záznam do matriky zhotovil poľný kurát Johann Boteiu. V rubrike osobných údajov je uvedené, že Johann Zajaros bol gréckokatolíckeho vierovyznania, slobodný a povolaním murár. Zjavne to nebol jeho prvý pobyt v nemocnici. V záznamoch z Verlustliste č. 561 je uvedená zmienka o jeho

Slováci v plukoch rakúsko-uhorskej armády na bojiskách prvej svetovej vojny

Počas prvej svetovej vojny bolo z územia dnešného Slovenska zmobilizovaných vyše 400 000 mužov. Nasadili ich na rôznych bojiskách – podľa vopred vypracovaných plánov. Väčšina z nich slúžila pri útvaroch V. zboru z Prešporku (Bratislavy) a VI. zboru z Košíc. Tieto formácie boli pritom určené pre východný front, proti ruskej armáde. Od začiatku vojny tak muži z horného Uhorska bojovali hlavne na rozsiahlych rovinách Haliče a vtedajšieho Ruského Poľska. Prešporský V. zbor bol zaradený do 1. armády generála Viktora Dankla, košický VI. zbor zas prislúchal k 4. armáde generála Moritza von Auffenberga. Uvedené jednotky sa od prvých dní vojny zapojili do urputných bojov. K ťažkým stretom došlo najmä pri Krasniku a Komarówe. Keďže nemecká armáda nedokázala postupovať podľa Schlieffenovho plánu a uviazla na západnom fronte, rakúsko-uhorské jednotky sa museli spoliehať na vlastné sily pri zvládaní obrovského náporu ruských vojenských formácií. Slováci sa pritom zúčastnili všetkých veľkých bojových stretov na východnom fronte –

<http://vuapraha.cz/node/69>.

¹⁹ V súčasnosti mesto Sfantu Gheorghe v župe Covasna v Rumunsku.

²⁰ VUA Praha, f. Vojenské matriky, 983, s. 181.

²¹ Verlustliste Nr. 561, Volume: 1917, Issue: 26. 4. 1917, Page: 62, ISSN: 2076-0426.

zimnej Karpatskej kampane, víťaznej ofenzívy pri Gorliciach, prenasledovania ustupujúcej ruskej armády do oblastí východnej Haliče a Ruského Poľska, čelili tiež mohutnej Brusilovovej ofenzíve v júni 1916. Boje tu prebiehali až do 3. marca 1918, keď bolševici uzavreli s Nemeckom separátну Brest-Litovskú mierovú zmluvu. Centrálne mocnosti teda zvíťazili, čo im prinieslo aj veľké územné zisky. Do samotného konca prvej svetovej vojny potom Slováci slúžili v okupačných jednotkách na dnešnej Ukrajine.

Keď v auguste 1916 Rumunsko vyhlásilo habsburskej monarchii vojnu, rakúsko-uhorská armáda sa musela presunúť na nový front. Príslušníci 37. a 39. honvédskej pešej divízie pochádzajúci zväčša z územia dnešného Slovenska na prelome rokov 1916 a 1917 bojovali v ťažkých zimných podmienkach v rumunských horách.

Menšia časť vojakov, zmobilizovaných z nášho územia, bojovala od začiatku prvej svetovej vojny aj na srbskom fronte. Išlo zväčša o príslušníkov odlúčených práporov niektorých peších plukov, ktoré boli priradené k horským brigádám v Bosne a Hercegovine. Srbskú kampaň tak v radoch 50. pešej divízie absolvovali vojaci II. práporu 66. pešieho pluku (IR 66) z Užhorodu alebo vojaci II. práporu 34. pešieho pluku (IR 34) z Košíc. Urputné boje na balkánskom fronte prebiehali do konca roka 1914. Po prestávke, ktorú si vynútili udalosti v Karpatoch, sa opätovne rozohreli v jeseni 1915. Rakúsko-uhorská armáda spolu s bulharskými jednotkami napokon srbské vojenské formácie porazila. Ťažký zimný ústup cez kopce Čiernej Hory a Albánska k Jadranskému moru museli potom so srbskými vojakmi absolvovať i zajatci z radov rakúsko-uhorskej armády – medzi nimi mnohí pochádzajúci zo Slovenska.

Od mája 1915 muži mobilizovaní z nášho územia bojovali aj proti Taliansku, ktoré vyhlásilo Rakúsko-Uhorsku vojnu. Habsburská monarchia sem urýchlene presúvala jednotky z Balkánu. Boje prebiehali v náročnom horskom prostredí Julských Álp a Dolomitov na tzv. Sočskom fronte. V údolí rieky Soča sa pritom odohralo jedenásť po sebe idúcich bitiek. Rakúsko-uhorské útvary s podporou spojeneckých nemeckých formácií napokon v októbri 1917 zvíťazili v bitke pri Kobaride a taliansku armádu zahnali na ústup. Boje sa následne preniesli na talianske územie, front sa ustálil na rieke Piava. V júni 1918, niekoľko mesiacov pred koncom vojny, tu prebehla posledná ofenzíva rakúsko-uhorských jednotiek (keďže na východnom fronte sa už nebojovalo, zúčastnili sa jej takmer všetky vojenské útvary monarchie so slovenským mužstvom). Útok cez rozvodnenú horskú riekku však priniesol obrovské straty, čo ešte dlho rezonovalo v národnom povedomí Slovákov. Rakúsko-uhorská armáda začala následne pozvoľne ustupovať, vyvrcholilo to kapituláciou v novembri 1918. Došlo tiež k jednému nedorozumeniu – jednotky habsburskej monarchie prestali bojovať 3. novembra 1918, talianske útvary však ešte jeden deň postupovali, a tak 400 000 rakúsko-uhorských vojakov (medzi nimi i mnohí z územia dnešného Slovenska) skončilo v talianskom zajatí.

Malé skupiny vojakov mobilizovaných z nášho územia sa dostali aj na západný front, a to v rámci recipročnej výmeny spojeneckých jednotiek. V závere prvej svetovej vojny tak Slováci bojovali i v priestore Verdunu proti americkým divíziám. Niektorí z nich sa tiež dostali do Palestíny – ako príslušníci rakúsko-uhorského expedičného zboru bojovali na strane tureckej armády proti britským útvaram.

Muži zo Slovenska boli teda nasadení v rámci rakúsko-uhorskej armády na všetkých bojiskách. Mnoho z nich skončilo v ruskom, talianskom či srbskom zajatí. Nezriedka sa dostali aj do vzdialených oblastí ruského impéria – do zajateckých táborov na Sibíri alebo na území dnešného Uzbekistanu či Kazachstanu, resp. do talianskej Líbye. Zhruba 67 000 mužov mobilizovaných z nášho územia v prvej svetovej vojne zahynulo – na frontoch, v nemocniciach alebo v zajatí. Väčšina z nich je pritom pochovaná na rôznych vojnových cintorínoch, často ako neznámi vojaci.

Informácie o zraneniach vojakov v období prvej svetovej vojny sa nachádzajú v zoznamoch strát tzv. Verlustliste. Najčastejšie sa objavujú dva typy záznamov. Prvý prináša iba základné informácie o vojakovi a informáciu, že utrpel zranenie. Takýto záznam nachádzame v tvare: meno, priezvisko – hodnosť – vyššia jednotka – nižšia jednotka – krajina – župa – bydlisko – zranený.²² Netreba zabúdať, že sa v záznamoch používa množstvo skratiek, ktoré ľuďom bez znalosti problematiky veľa nepovedia. Druhý typ záznamu je na informácie bohatší. Bohužiaľ je takýchto záznamov menej. Tieto záznamy vznikali na základe hlásení z jednotlivých nemocníc, pretože obsahujú bližšie údaje o mieste pobytu zranených vojakov. Takéto záznamy nachádzame v tvare: meno, priezvisko – hodnosť – vyššia jednotka – nižšia jednotka, bydlisko, ročník narodenia, choroba alebo zranenie, nemocnica.²³ Podarilo sa dohľadať záznamy o deviatich obyvateľoch obce, ktorí v priebehu vojny utrpeli zranenia. V tejto časti uvedieme profily štyroch z nich.²⁴

Barabás, István

Narodený v roku 1895 v obci Nižná Olšava, župa Zemplín, Uhorsko. Slúžil v Honvédskom pešom pluku č. 9 (HIR 9) z Košíc v hodnosti vojaka. Bol zaradený do 5. roty. V priebehu vojny bol zranený. Jeho zranenie potvrdzuje záznam z Verlustliste č. 392.²⁵ Záznam pochádza z marca 1916, čo znamená, že bol zranený minimálne niekoľko týždňov alebo aj mesiacov pred týmto dátumom. V zázname nie je bližšia informácia o jeho zranení.

Csarni, Michael

Narodený v roku 1895 v obci Nižná Olšava, župa Zemplín, Uhorsko. Slúžil v Pešom pluku č. 66 (IR 66) z Užhorodu v hodnosti vojaka. Bol zaradený do 10. roty. V priebehu vojny bol zranený. Jeho zranenie potvrdzuje záznam z Verlustliste č. 561.²⁶ Záznam pochádza z apríla 1917, čo znamená, že bol zranený minimálne niekoľko týždňov alebo aj mesiacov pred týmto dátumom. V zázname nie je bližšia informácia o jeho zranení.

Spak, Johann

Narodený v roku 1897 v obci Nižná Olšava, župa Zemplín, Uhorsko. Slúžil v Zákopníckom prápore č. 6 (SB 6) v hodnosti vojaka. Bol zaradený do 1. roty. V priebehu vojny bol zranený. Jeho zranenie potvrdzuje záznam z Verlustliste č. 561.²⁷ Záznam pochádza z apríla 1917, čo znamená, že bol zranený minimálne niekoľko týždňov alebo aj mesiacov pred týmto dátumom. V zázname nie je bližšia informácia o jeho zranení.

Zajaros Andreas

Narodený v roku 1892 v obci Nižná Olšava, župa Zemplín, Uhorsko. Slúžil v Pešom pluku č. 66 (IR 66) z Užhorodu v hodnosti vojaka. Bol zaradený do 16. roty.²⁸ Na fronte utrpel zra-

²² Na konkrétnom príklade môžeme ukázať originálne znenie jedného záznamu: Babjak, Stefan, Intf., IR. Nr. 66, 2. Komp., Ungarn, Zemplén, Nagymihály, verw. Skratka verw. vznikla zo slova verwundet, čiže zranený. Tento záznam informuje, že Stefan Babjak, vojak 2. roty Pešieho pluku č. 66 pochádzajúci z Michaloviec v župe Zemplín v Uhorsku bol zranený.

²³ V origináli takýto záznam mohol vyzeráť nasledovne: Csinszar, Michael. Korp., IR. Nr. 66, 2. Komp., Typhus, Res. Spit. Nr. 3 in Prag. Tento záznam informuje, že desiatnik Michal Csinscsár z 2. roty Pešieho pluku č. 66 pochádzajúci z Michaloviec bol liečený na týfus v Záložnej nemocnici č. 3 v Prahe.

²⁴ Ostatní zranení vojaci sú zaradení v časti padlí alebo zajatí vojaci.

²⁵ Verlustliste Nr. 392, Volume: 1916, Issue: 15. 3. 1916, Page: 6, ISSN: 2076-0426.

²⁶ Verlustliste Nr. 561, Volume: 1917, Issue: 26. 4. 1917, Page: 12, ISSN: 2076-0426.

²⁷ Verlustliste Nr. 425, Volume: 1916, Issue: 29. 5. 1916, Page: 48, ISSN: 2076-0426.

²⁸ Podľa iného záznamu bol zaradený v XXI. pochodovej rote. S tou však pravdepodobne iba prišiel na front. Potom bol

nenie. Toto zranenie potvrdzuje záznam z Verlustliste č. 296.²⁹ Záznam pochádza z októbra 1917, čo znamená, že bol zranený minimálne niekoľko týždňov alebo aj mesiacov pred týmto dátumom. V zázname nie je bližšia informácia o jeho zranení.

V priebehu vojny do nepriateľského zajatia padli tisíce rakúsko-uhorských vojakov. Ich cesta skončila v zajateckých táboroch v Rusku, Taliansku či Rumunsku. Prostredníctvom Medzinárodného Červeného kríža si znepriatelené strany vymieňali informácie o zajatcoch. Tieto informácie boli zaznamenané v záznamoch strát tzv. Verlustliste. Doposiaľ sa podarilo nájsť záznamy o 8 mužoch z obce Nižná Olšava, ktorí svoju vojnovú púť ukončili ako vojnoví zajatci.

Hajduk, Johann

Narodený v roku 1891 v obci Nižná Olšava, župa Zemplín, Uhorsko. Slúžil v Pešom pluku č. 66 (IR 66) z Užhorodu v hodnosti vojaka.³⁰ Bol zaradený do 9. roty. Jeho zajatie potvrdzuje záznam z Verlustliste č. 654.³¹ Záznam pochádza z februára 1918, čo znamená, že do zajatia padol minimálne niekoľko týždňov alebo aj mesiacov pred týmto dátumom, konkrétne na východnom fronte. Bol väznený v zajateckom tábore Wjasniki, v oblasti Vladimir v Rusku.³² Ďalšie informácie o jeho osude sa v zázname nenachádzajú.

Jablónszki, Józef

Narodený v obci Nižná Olšava, župa Zemplín, Uhorsko. Slúžil v Pešom pluku č. 66 (IR 66) z Užhorodu v hodnosti vojaka. Bližšie zaradenie v pluku nepoznáme. Jeho zajatie potvrdzuje záznam z Verlustliste č. 654.³³ Záznam pochádza z februára 1918, čo znamená, že do zajatia padol minimálne niekoľko týždňov alebo aj mesiacov pred týmto dátumom, konkrétne na východnom fronte. Bol väznený v zajateckom tábore Pensa, v oblasti Pensa v Rusku.³⁴ Ďalšie informácie o jeho osude sa v zázname nenachádzajú.

Kanalos, Josef

Narodený v roku 1883 v obci Nižná Olšava, župa Zemplín, Uhorsko. Slúžil v Pešom pluku č. 66 (IR 66) z Užhorodu v hodnosti vojaka. Bol zaradený do 1. záložnej roty.³⁵ Jeho zajatie potvrdzuje záznam z Verlustliste č. 92.³⁶ Záznam pochádza z januára 1915, čo znamená, že do zajatia padol minimálne niekoľko týždňov alebo aj mesiacov pred týmto dátumom. Josef Kanalos padol do zajatia na východnom fronte. Bol umiestnený v evakuačnom lazarete v Nishnom Nowgorode v Rusku.³⁷ To by znamenalo, že padol do zajatia zranený alebo bol chorý. Ďalšie informácie o jeho osude sa v zázname nenachádzajú. O jeho pobyte existujú ešte tri ďalšie záznamy z Verlustliste. V jednom z nich je uvedené, že bol liečený v Evakuačnej nemocnici č. 30 v Nižnom Novgorode.³⁸

---

zaradený do 1. roty.

²⁹ Verlustliste Nr. 296, Volume: 1917, Issue: 20. 10. 1917, Page: 47, ISSN: 2076-0426.

³⁰ Podľa iného zdroja mal hodnosť slobodníka. Vojenský historický archív Budapešť, fond VL 654/26.

³¹ Verlustliste Nr. 654, Volume: 1918, Issue: 23. 2. 1918, Page: 26, ISSN: 2076-0426.

³² V súčasnosti je to mesto Vjazniki, centrum rovnomenného rajónu v oblasti Vladimir v Rusku.

³³ Verlustliste Nr. 654, Volume: 1918, Issue: 23. 2. 1918, Page: 30, ISSN: 2076-0426.

³⁴ V súčasnosti je to mesto Penza, centrum rovnomennej oblasti v Rusku.

³⁵ Podľa iného záznamu slúžil v štábe pluku.

³⁶ Verlustliste Nr. 92, Volume: 1915, Issue: 4. 1. 1915, Page: 16, ISSN: 2076-0426.

³⁷ V súčasnosti je to mesto Nižnyj Novgorod, centrum rovnomennej oblasti v Rusku.

³⁸ Vojenský historický archív Budapešť, fond HL VL 257/21.

Rakúsko-uhorský „užhorodský“ 66. peší pluk

Čapicový odznak rakúsko-uhorského Pešieho pluku č. 66

V rakúsko-uhorskej armáde existovalo niekoľko peších plukov, ktoré môžeme s určitým nadhľadom nazývať „slovenské“. Patrí medzi nich aj Peší pluk č. 66 Erzherzog Peter Ferdinand. Pluk, ktorý niesol meno člena panovníckej dynastie arcivojvodu Petra Ferdinanda sídlil v meste Užhorod. Vznikol v roku 1860. Pred prvou svetovou vojnou v Užhorode sídlilo jeho veliteľstvo, III. a IV. prápor, I. prápor bol dislokovaný v Košiciach a II. prápor v bosnianskom meste Goražde. Doplňovacím obvodom pluku bol Užhorod. Jadrom doplňovacieho obvodu bola Užská a Zemplínska župa. Okrem oblastí na dnešnej Ukrajine a Maďarsku, pluk dopĺňali aj muži z dnešných okresov Trebišov, Michalovce, Sobrance, Humenné, Snina, Medzilaborce, Vranov nad Topľou a Stropkov. Na začiatku vojny bolo národnostné zloženie pluku nasledovné: 46 % Slováci, 25 % Maďari, 22 % Rusíni, 7 % ostatní. Mobilizačné plány tento pluk určovali do zostavy 29. pešej brigády, ktorá bola súčasťou 15. pešej divízie z Miškolca. Táto divízia patrila k VI. zboru z Košíc a v jeho zostave vyrazila na front do Haliče.

Takmer počas celej vojny táto divízia bojovala na východnom fronte. Prežila bojový krst a s ňou aj vojaci Pešieho pluku č. 66 (ďalej IR 66) v bitke pri Komarowe. Jej bojové nasadenie nezačalo veľmi šťastne a veľký podiel viny na tom má jej veliteľ Friedrich von Wodniansky von Wildenfeld. Krátko po polnoci (29. augusta) bolo 15. pešej divízii z Miškolca nariadené presunúť sa z priestoru severne od rieky Huczwa do sektoru v okolí Rzczyca, a aj napriek veľkému vyčerpaniu vojaci pochodovali cez rybníky, kde boli náhle prepadnutí ruskými jednotkami. Zaskočená rakúsko-uhorská divízia nemohla efektívne čeliť ruskej paľbe. Podľa hlásenia cárskej armády bolo zajatých približne 4 000 vojakov a 20 kusov delostreleckej techniky, pričom rovnaký počet padlo v samotnom boji len na strane armády monarchie, čo neznesol veliteľ zdecimovanej divízie poľný podmaršál Friedrich von Wodniansky von Wildenfeld a spáchal samovraždu.

66 II. zlj. Grusz Sándor főhadgy. Nehéz menetelés.

Vojaci II. práporu Pešieho pluku č. 66 na Sočskom fronte

Našťastie 29. pešiu brigádu (ďalej 29. IBrig), v ktorej bol zaradený aj IR 66, v tejto bitke viedol omnoho schopnejší dôstojník, a to plukovník Karl Freiherr von Bardolff. Svoje schopnosti potvrdil 31. augusta 1914, keď energicky viedol útok proti ruským pozíciám na kopci pri obci Janowka asi 3,5 km južne od Komarowa. Neskôr bol plukovník Bardolff za velenie v tejto akcii vyznamenaný Rytierskym krížom Radu Márie Terézie. Po prvých bojoch sa 15. pešia divízia (15. ID) zúčastnila bojov pri Rawe Ruskej (6. – 11. septembra), postupu k rieke San (začiatok októbra) i následného ústupu. Nasledovali ťažké boje pri Krakowe (16. – 30. novembra) a úspešná bitka pri Limanowej – Lapanowe (1. – 13. decembra).

Do polovice februára 1915 bojovala 15. ID západne od Tarnowa. Dňa 18. februára bola prevelená na južné krídlo východného frontu k Armádnej skupine Pflanzer – Baltin. Presun trval do začiatku marca a až vtedy sa divízia opäť zapojila do bojov pri Ottynii. Nasledovali bojové akcie pri Osmolode (2. – 8. mája), ruský protiútok cez Dnester (9. – 20. mája) a bitka pri Kolomyji (13. – 20. mája). Po ďalších bojoch na Dnestri sa 15. ID zúčastnila ofenzívy vo východnej Haliči (26. 8. – 6. 9. 1915), bojov pri rieke Sereth (6. – 12. septembra) a bojov na rieke Strypa (október 1915 – máj 1916). V júni 1916 v tomto priestore 15. ID čelila ofenzíve ruskej armády, ktorá vošla do dejín ako Brusilovova (6. – 16. júna).

Nasledovali boje pri Piotrowe (28. – 30. júna), bojové akcie na rieke Dnester (28. júla – 3. augusta) a Zlotej Lipe (8. – 11. augusta). Na konci augusta sa začala jesenná ruská ofenzíva, ktorej 15. ID čelila prakticky do konca roka 1916. Do júla 1917 bojovala pri mestách Stanislau a Kalusz. V polovici júla bola premiestnená do Transylvánie, kde pôsobila do začiatku roka 1918. Po uzavretí Brest-Litovského mieru bola 15. pešia divízia súčasťou okupačných síl na Ukrajine. V novembri 1918 bola odvelená na Balkán, ale kým tam jednotky divízie došli, vojna skončila.

Jeden z praporov tohto pluku mal svoju vlastnú bojovú cestu. Od začiatku vojny bol II. prapor (II./IR 66.) podriadený 15. horskej brigáde. Spolu s ňou sa stal súčasťou 50. pešej divízie. Táto divízia začala svoju bojovú púť ťažením proti Srbsku. Tam po porážke sa stala súčasťou síl, ktoré zaujali defenzívne postavenie na Balkáne až do vstupu Talianska do vojny. Od mája 1915 bojovala 50. pešia divízia na Sočskom fronte. Na tomto bojisku zotrvala do konca vojny.

Makaly, Mihály

Narodený v roku 1897 v obci Nižná Olšava, župa Zemplín, Uhorsko. Slúžil v Pešom pluku č. 66 (IR 66) z Užhorodu v hodnosti vojaka. Bol zaradený do 17. roty.³⁹ Jeho zajatie potvrdzuje záznam z Verlostliste č. 501.⁴⁰ Záznam pochádza z decembra 1916, čo znamená, že do zajatia padol minimálne niekoľko týždňov alebo aj mesiacov pred týmto dátumom, konkrétne na východnom fronte. Bližšie informácie o jeho pobyte v zajatí záznam neobsahuje.

Maruscák, Mihály

Narodený v roku 1896 v obci Nižná Olšava, župa Zemplín, Uhorsko. Slúžil v Pešom pluku č. 66 (IR 66) z Užhorodu v hodnosti vojaka. Bol zaradený do 1. roty.⁴¹ Jeho zajatie potvrdzuje záznam strát z maďarského vojenského archívu.⁴² Nepoznáme dátum vzniku záznamu, čo

³⁹ Podľa iného záznamu slúžil v štábe pluku.

⁴⁰ Verlostliste Nr. 501, Volume: 1915, Issue: 12. 12. 1916, Page: 39, ISSN: 2076-0426.

⁴¹ Podľa iného záznamu bol zaradený v XXI. pochodovej rote. S tou však pravdepodobne iba prišiel na front. Potom bol zaradený do 1. roty.

⁴² Vojenský historický archív Budapešť, fond VL 501/40.

znamená, že nevieme, kedy sa dostal do zajatia. Vieme však, že Mihály Maruscsák padol do zajatia na východnom fronte. Bližšie informácie o jeho pobyte v zajatí záznam neobsahuje.

Petrilyák/Petrijak, Michael

Narodený v roku 1893 v obci Nižná Olšava, župa Zemplín, Uhorsko. Slúžil v Pešom pluku č. 66 (IR 66) z Užhorodu v hodnosti vojaka. Bol zaradený do 18. roty.⁴³ Na fronte utrpel zranenie. To potvrdzuje záznam z Verlustliste č. 238 zo dňa 15. 8. 1915.⁴⁴ Po návrate na front padol do zajatia, čo potvrdzuje záznam z Verlustliste č. 501.⁴⁵ Pochádza z decembra 1916, čo znamená, že do zajatia padol minimálne niekoľko týždňov alebo aj mesiacov pred týmto dátumom, konkrétne na východnom fronte. Bližšie informácie o jeho pobyte v zajatí záznam neobsahuje. O jeho zajatí sa zachoval ešte záznam z Verlustliste č. 658 z marca 1918.⁴⁶ Podľa tohto zdroja bol umiestnený v zajateckom tábore Nishnyj Nowgorod v Rusku.⁴⁷

Rakúsko-uhorskí vojaci v ruskom zajatí

Spák, Michael

Narodený v obci Nižná Olšava, župa Zemplín, Uhorsko. Slúžil v Pešom pluku č. 66 (IR 66) z Užhorodu v hodnosti vojaka. Bližšie zaradenie v pluku nepoznáme. Jeho zajatie potvrdzuje záznam z Verlustliste č. 657.⁴⁸ Záznam pochádza z marca 1918, čo znamená, že do zajatia padol minimálne niekoľko týždňov alebo aj mesiacov pred týmto dátumom, konkrétne na východnom fronte. Bol väznený v zajateckom tábore Zaryzin v Rusku.⁴⁹ Ďalšie informácie o jeho osude sa v zázname nenachádzajú.

⁴³ Podľa iných záznamov slúžil v 13. a 16. rote.

⁴⁴ Verlustliste Nr. 238, Volume: 1915, Issue: 15. 8. 1915, Page:35, ISSN: 2076-0426.

⁴⁵ Verlustliste Nr. 501, Volume: 1916, Issue: 12. 12. 1916, Page: 47, ISSN: 2076-0426.

⁴⁶ Verlustliste Nr. 658, Volume: 1918, Issue: 9. 3. 1918, Page: 32, ISSN: 2076-0426.

⁴⁷ V súčasnosti je to mesto Nižnyj Novgorod, centrum rovnomennej oblasti v Rusku.

⁴⁸ Verlustliste Nr. 657, Volume: 1918, Issue: 7. 3. 1918, Page: 42, ISSN: 2076-0426.

⁴⁹ Vtedy Carycin, v súčasnosti mesto Volgograd, centrum rovnomennej oblasti v Rusku.

Varga, Michael Stefan

Narodený v roku 1896 v obci Nižná Olšava, župa Zemplín, Uhorsko. Slúžil v Pešom pluku č. 66 (IR 66) z Užhorodu v hodnosti vojaka. Bol zaradený do 1. roty.⁵⁰ Na fronte utrpel zranenie, ktoré potvrdzuje záznam strát z maďarského vojenského archívu.⁵¹ Po návrate na front padol do zajatia, čo potvrdzuje záznam z Verlustliste č. 501.⁵² Záznam pochádza z decembra 1916, čo znamená, že do zajatia padol minimálne niekoľko týždňov alebo aj mesiacov pred týmto dátumom, konkrétne na východnom fronte. Bližšie informácie o jeho pobyte v zajatí záznam neobsahuje.

Na vlastnej koži zažili boje prvej svetovej vojny aj ďalší obyvatelia obce. Bohužiaľ, seriózny výskum o účasti našich predkov vo Veľkej vojne prebieha ešte len niekoľko rokov. Je potrebné spracovať množstvo roztratených archívnych zdrojov, ktoré nám pomôžu aspoň čiastočne rekonštruovať frontové osudy tejto nespravodlivo zabudnutej generácie našich predkov.

Nie všetci muži z územia dnešného Slovenska, ktorí bojovali v prvej svetovej vojne, skončili vojnu v rakúsko-uhorskej uniforme. Menšia skupina mužov sa prihlásila do vznikajúcich československých légii v Rusku, Taliansku či Francúzsku, čím sa stali súčasťou československého odboja. V tom čase si to žiadalo veľkú dávku odvahy, pretože každý z nich bol občanom Rakúsko-Uhorska. Prihlásením do československých légii sa podľa vtedajšieho práva z týchto mužov stávali okamžite vlastizradcovia. Väčšina mužov, ktorí vstúpili do československého vojska, obliekala najprv rakúsko-uhorskú uniformu. V priebehu frontovej služby padli do zajatia. V zajateckých táboroch boli oslovení emisármi československého odboja a prihlásili sa dobrovoľne do vznikajúcich légii. V závere vojny, keď už bolo o zániku monarchie rozhodnuté, boli Česi a Slováci v zajateckých táboroch Dohody povinne povolaní do čs. légii. Niektorí muži sa dostali do légii ako dobrovoľníci, ktorí vstúpili do čs. odboja v zahraničí. Nepodarilo sa nám nájsť žiadnu zmienku o legionároch z obce Nižná Olšava.

Autori spracovali zoznam vojakov, ako aj text o ich vojenskej službe, na základe dlhoročného odborného výskumu. Primárnym zdrojom pri výskume boli vojenské matriky, a tiež aktuálne dostupné databázy padlých, ranených a nezvestných vojakov. Takto realizovaný výskum je veľmi náročný, pretože dokumentácia rakúsko-uhorskej a čiastočne aj československej armády sa dnes nachádza vo vojenských archívoch nielen na Slovensku, ale aj v Českej republike, Rakúsku, Maďarsku a ďalších krajinách. Časť dokumentov o vojenskej službe rakúsko-uhorských vojakov bola v minulosti zničená, ďalšia je do dnešných dní stratená alebo nedostupná. Na základe týchto okolností sa treba zmieriť s faktom, že nie vždy je možné dohľadať osud každého vojaka, ktorý bojoval na bojiskách prvej svetovej vojny. Mená vojakov sú uvedené v tvare, v akom boli nájdené v dobových dokumentoch. V zozname sú uvedené mená vojakov, ktorí žili v konkrétnej obci v čase prvej svetovej vojny (ak to v texte nie je uvedené inak).

⁵⁰ Podľa iného záznamu bol zaradený v XXI. pochodovej rote. S tou však pravdepodobne iba prišiel na front. Potom bol zaradený do 1. roty.

⁵¹ Vojenský historický archív Budapešť, fond VL 577/55.

⁵² Verlustliste Nr. 501, Volume: 1916, Issue: 12. 12. 1916, Page: 62, ISSN: 2076-0426.

BOJE V OKOLÍ OBCE V ROKOCH 1914/1915

Vojnové udalosti sa v prvých týždňoch konfliktu dotkli obce Nižná Olšava len v malej miere. Obec sa nachádzala mimo hlavných železničných a cestných komunikácií vedúcich z vnútrozemia Rakúsko-Uhorska na front v Haliči. V októbri 1914 sa front priblížil k územia dnešného severovýchodného Slovenska. Pre účely zásobovania brániacich sa vojsk v Karpatoch armáda intenzívne využívala všetky dostupné komunikácie. Jednou z veľmi vyťaženej bola tá, ktorá sa nachádza v údolí rieky Ondava. Vlakové transporty rakúsko-uhorskej armády boli vykladané na staniach vo Vranove nad Topľou a Černom a následne sa údolím Ondavy presúvali bližšie k bojisku na severnej strane Karpát. Obyvatelia tak mohli v blízkosti obce registrovať presun veľkého množstva vojakov, zásob a munície.

Bojové operácie pri obci Nižná Olšava v roku 1914

V októbri 1914 sa rakúsko-uhorskej armáde podarilo nakrátko vytlačiť ruskú armádu z Karpát až po líniu rieky San. Už začiatkom novembra však ruské vojská začali svoju hlavnú ofenzívu namierenú na Kraków a nemecké Sliezsko a vojská habsburskej monarchie boli už po druhýkrát prinútené stiahnuť sa do Karpát. Tentoraz museli ustúpiť hlbšie do vnútrozemia a bojová činnosť sa preniesla aj na územie dnešnej Slovenskej republiky.

V dňoch 28. – 29. novembra 1914 Duklianský priesmyk dobyli jednotky ruského XII. armádneho zboru generálporučíka Leonida Vilhelmoviča Leša, ktorý podliehal 8. armáde generála jazdeckva Alexeja Alexejeviča Brusilova. Po strate tejto kľúčovej pozície jednotky rakúsko-uhorského III. armádneho zboru generála pechoty Emila Colerusa začali ústup smerom na juh. Veliteľ 3. armády generál pechoty S. Borojevič sa rozhodol obetovať územie s cieľom získať čas na redislokáciu svojich jednotiek. Po dôležitom víťazstve pri Humennom a Snine (27. – 28. novembra 1914) presúval sily z tohto pravého krídla svojej armády na jej ľavé krídlo do priestoru Bardejova. Z tohto dôvodu ustupoval ruskému tlaku v strede svojej zostavy a III. armádný zbor 30. novembra 1914 opustil Svidník a stiahol sa ku Giraltovciam. Útočiacim ruským jednotkám kládli odpor iba rakúsko-uhorské zadné voje, ktorých cieľom bolo spomaľovať tempo ruského postupu a získavať životne dôležitý čas.

Potvrzuje to aj rozkaz pre veliteľa rakúsko-uhorského VII. zboru generála jazdeckva arcivojvodu Jozefa von Habsburg, v ktorom sa nariaďuje: „...aby vojská ustúpili na líniu Bardejov – Kučín – Vyšná a Nižná Olšava – Brusnica. Celý VII. zbor zostáva v terajšom postavení, tam vyčká, kým sa jeho sused umiestni v novej pozícii, a potom tiež ustúpi do priestoru Petejovce – Dobrá nad Ondavou¹ ako záloha.“²

V memoároch arcivojvodu Jozefa von Habsburg nájdeme spomienku na priebeh ústupu rakúsko-uhorských vojsk v údolí Ondavy na prelome novembra a decembra 1914: „Na sviatku 1. decembra 1914 bola obrovská víchrica. Stromy praskali, okná sa triasli a dvere bú-

¹ Obe obce boli v roku 1965 zničené v súvislosti s výstavbou vodárenskej nádrže Domaša.

² JÓZSEF FŐHERCEG: A VILÁGHÁBORÚ AMILYENNEK ÉN LÁTTAM (1914 JÚLIUS 31. — 1915 MÁJUS 25.) I. KÖTET, Budapest, 1926, s. 254.

chali. Len veľmi ťažko prichádzalo brieždenie a ráno akoby prírodu utláčal olovnatý sen. Pomaly svitá, deň bude tmavý. Ťažké tmavé mraky letia na sever, schovávajú sa za lesy. Stromy sú čierne, akoby ich potrelí sadzami, vzduch je priehľadný, mierny.

Moje jednotky si predsa len trochu oddýchni. Skupina plukovníka baróna Henneberga – Peší pluk č. 39 (Debrecen) a Peší pluk č. 46 (Szeged) boli v zadnej obrane. Skupina plukovníka Siemensa – Peší pluk č. 29 (Zombor) a Peší pluk č. 43 (Karánsebes) majú po jednej rote pri Vojtovciach v pripravených v pozíciách, kým 28. pešia divízia zaujme obrannú líniu Vyšná Olšava – Brusnica. Následne sa tieto jednotky pripoja ku generálovi Le Beau, ktorý prevzal velenie 17. pešej divízie.“³

Mesto Stropkov obsadila ruská armáda 2. decembra 1914.⁴ K ďalšiemu výraznému postupu na juh už ruské vojská nemali dostatok síl. Rakúsko-uhorské jednotky sa zakopali naprieč údolím rieky Ondava a na prilahlých výšiniach. Obec Nižná Olšava sa na niekoľko dní ocitla priamo v epicentre bojovej činnosti. V tomto priestore boli dislokované útvary 17. pešej divízie generálporučíka Aurela von Le Beau a 20. pešej divízie Honvédségu generálmajora Ladislausa von Nagya. Proti nim stáli útvary 19. pešej divízie generálporučíka Grigorija Jefimoviča Januševského.

Prienik ruskej 8. armády generála jazdeckva A. A. Brusilova cez Karpaty v roku 1914 mal len krátke trvanie. Hlavné sily ruského Juhozápadného frontu generála delostrelectva Nikolaja Ludoviča Ivanova totiž uviazli v ťažkých bojoch v okolí Krakova a ich ofenzíva bola zastavená. Generál jazdeckva A. A. Brusilov dostal rozkaz okamžite stiahnuť svoju 8. armádu z južnej strany Karpát, časťou síl udržať priesmyky a väčšinu jednotiek vyslať na pomoc na severnú stranu Karpát. Na začiatku decembra 1914 tak začali preteky s časom, pri ktorých sa ruské aj rakúsko-uhorské velenie pokúšalo sústrediť pod Krakovom čo najväčšie sily. Veliteľ ruského XII. armádneho zboru generálporučík L. V. Leš 8. decembra 1914 vydal svojim jednotkám rozkaz ustupovať naspäť smerom k Duklianskemu priesmyku a zadnými vojmi zadržiavať tlak protivníkových vojsk. Ruské jednotky boli na tomto úseku prenasledované rakúsko-uhorským VII. armádnym zborom generál jazdeckva arcivojvodu Jozefa von Habsburg.

Rakúsko-uhorská 3. armáda generála pechoty S. Borojeviča mala za úlohu v závese za ustupujúcou ruskou 8. armádou generála jazdeckva A. A. Brusilova preniknúť cez karpatské priesmyky a ohroziť ľavé krídlo a tylo ruských vojsk bojujúcich pod Krakovom. V dôsledku

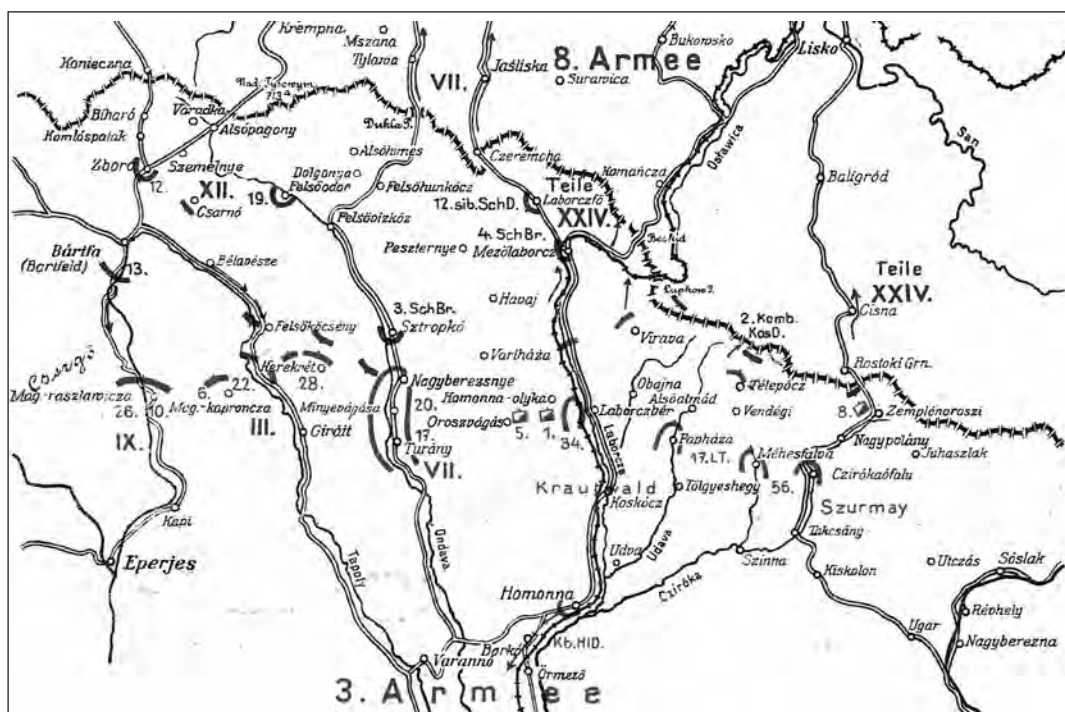

Dobová ilustrácia vojaka rakúsko-uhorskej armády

³ JÓZSEF FÖHERCEG: A VILÁGHÁBORÚ AMILYENNEK ÉN LÁTTAM (1914 JÚLIUS 31. – 1915 MÁJUS 25.) I. KÖTET., Budapest, 1926, s. 255.

⁴ Bližšie k priebehu bojov okolí mesta Stropkov pozri:

DROBNÁK, Martin – KORBÁ, Matúš – SZABÓ, Viktor – TURIK, Radoslav: Mesto Stropkov a okolie počas I. svetovej vojny. In: Slovensko a prvá svetová vojna I., Humenné: Klub vojenskej histórie Beskydy, Štátna vedecká knižnica v Košiciach, 2018, s. 76 – 96, ISBN 978-80-570-0576-6.

Línia frontu v Karpatoch dňa 2. decembra 1914

týchto manévrov ruské jednotky v noci z 8. na 9. decembra 1914 začali ustupovať aj z údolia Ondavy. Frontová línia sa od obce Nižná Olšava vzdialila.

Jednotky 3. armády generála pechoty S. Borojeviča v polovici decembra 1914 úspešne prenikli na severnú stranu Karpát a prispeli tak k celkovému rakúsko-uhorskému víťazstvu v strategicky kľúčovej lapanowsko-limanowskej operácii, ktorá je označovaná za „zázrak na Marne východného frontu“. V dôsledku svojej porážky boli ruské vojská zatlačené od Krakova na rieku Dunajec, kde sa línia frontu stabilizovala. V Karpatoch sa línia frontu ustálila na hlavnom hrebeni v priestore súčasných slovensko-poľských hraníc.

Bojové operácie pri obci Nižná Olšava v roku 1915

V priebehu januára 1915 rakúsko-uhorské velenie prisúvalo posily a v mestách a dedinách nachádzajúcich sa na ceste vedúcej k Duklianskemu priesmyku sústreďovalo zálohy a vojenský materiál. Jeho cieľom bolo začať ofenzívu, ktorá by deblokovala obklúčený fortifikačný komplex Przemysl v Haliči. Rovnako postupovalo aj ruské velenie, ktoré plánovalo Duklianský priesmyk využiť pre svoju ofenzívu do vnútrozemia Habsburskej monarchie.

Ako prvé prešli 23. januára 1915 do útoku rakúsko-uhorské vojská, ktoré sa pokúšali v ťažkých bojoch a za zložitých klimatických podmienok karpatskej zimy prelomiť ruskú obranu v Duklianskom priesmyku. Jednotky VII. armádneho zboru generála jazdeckva arcivojvodu Jozefa von Habsburg však nezaznamenali úspech a už 27. januára 1915 museli čeliť ruskej

Ruské vojská počas presunu v Karpatoch na prelome januára a februára 1915

ofenzíve. Z postavení okolo Duklianskeho priesmyku vyrazili do útoku jednotky XII. armádneho zboru generálporučička L. V. Leša. V priebehu 28. – 29. januára 1915 ruské vojská prekonali rakúsko-uhorskú obranu a prenikli na južnú stranu Karpát. Do 5. februára 1915 postúpili k Svidníku, ktorý obsadili. Po ťažkých bojoch v hornatom zasneženom teréne a po veľkých stratách na oboch stranách sa inercia ruského útoku vyčerpala a rakúsko-uhorským jednotkám sa podarilo stabilizovať frontovú líniu medzi Svidníkom a Stropkovom. Obec Nižná Oľšava sa v tom období nachádzala v hlbšom zázemí rakúsko-uhorskej armády.

V období od začiatku februára do konca marca 1915 bol frontový úsek severne od Stropkova relatívne stabilný a tamojšia situácia nadobudla charakter zákopovej vojny. Tento pokoj bol iba predzvesťou vojnovkej búrky, ktorá túto oblasť postihla na začiatku apríla 1915. Severovýchodné

Slovensko sa stalo dejiskom jednej z najdôležitejších bitiek prvej svetovej vojny. Veliteľ Juhozápadného frontu generál delostrelectva Nikolaj Iudovič Ivanov nariadil 3. armáde generála pechoty Radka Dmitrieva a 8. armáde generála jazdeckva Alexandra Alexejeviča Brusilova prelomiť rakúsko-uhorský front v Karpatoch a preniknúť do vnútrozemia habsburskej monarchie. Obranu v údolí Ondavy a ďalej na západ držala 1. jazdecká divízia generálmajora

Husári rakúsko-uhorského 12. husárskeho pluku pri kostole v Stropkove

T. von Leonhardi, ktorá podliehala VII. armádnemu zboru rakúsko-uhorskej 3. armády, a 1. pešia brigáda Landsturmu plukovníka A. Braunera, ktorá podliehala XVII. armádnemu zboru tej istej armády. Proti nim stáli útvary pravého krídla 12. pešej divízie generálmajora Alekseja Maksimoviča Kaledina a ľavého krídla 12. sibírskej streleckej divízie generálporučika Nikolaja Iljiča Sulimova, ktoré podliehali ruskému XII. armádnemu zboru. Tento zbor bol pôvodne podriadený 8. armáde, ale následne prešiel pod velenie 3. armády.

Ruská generálna ofenzíva v Karpatoch začala 20. marca 1915 a jeden z hlavných náporov ruského útoku smeroval na výšiny po oboch stranách údolia rieky Ondavy. Urputné boje vyvrcholili počas prvého aprílového týždňa, keď sa vojskám ruského XII. armádného zboru podarilo výrazne postúpiť a opätovne dobyť mesto Stropkov. Zmienku o tejto udalosti nájdeme aj v situačnom hlásení štábu ruskej 3. armády zo 6. apríla 1915, kde sa uvádza: „12. sibírska strelecká divízia sa v priebehu noci z 23. na 24. marca (podľa gregoriánskeho kalendára z 5. 4. na 6. 4.) opevnila na kóte 528, ktorú obsadila včera. Dnes táto divízia rozvíja úspech na svojom ľavom krídle smerom na kótu 372. Výsledkom našich útokov je začínajúci sa ústup nepriateľa zo Stropkova. Mesto horí, lebo Rakúšania ho na ústupe zapálili.“⁵

Po obsadení mesta Stropkov ruskou armádou sa v apríli 1915 obec Nižná Olšava opäť dostala do tesnej blízkosti frontovej línie. V povojnovej kronike rakúsko-uhorského Husárskeho pluku č. 7 sa zachoval opis ústupu tejto jednotky z mesta Stropkov na pozície pri Nižnej Olšave: „Dňa 5. apríla sme boli nútení zasa ustúpiť. V tento deň začala veľká ruská veľkonočná ofenzíva. Útok začal v noci a jeho hlavná ťarcha dopadla na 17. pešiu divíziu a domobraneckú brigádu. Naši vojaci odrazili tento veľký útok, ale Rusi získali prevahu na bojisku, a tak došlo k ďalšiemu ústupu. Tento ústup sa dotkol aj Husárskeho pluku č. 7, ktorý sa prechodne zachytil na pozíciách nachádzajúcich sa v bezprostrednej blízkosti severne od Stropkova. Prielom ruských vojsk do postavení domobraneckej brigády riešil npor. gróf Oswald Wolkenstein a severne od Šandalu sa mu nakoniec podarilo postúpiť vpred. Jeho rázne a premyslené bojové rozkazy umožnili našim ustupujúcim jednotkám domobrany postupne sa vrátiť do ich opustených postavení. Náš pluk v priebehu noci cez Breznicu ustúpil ešte dozadu až po Nižnú Olšavu, kde 6. apríla 1915 zaujal obranné postavenia. Rusi nenašli naše ustupujúce jednotky, a tak bolo možné začať s hĺbením zákopov a opevňovacími prácami. Tieto práce arcivojvoda Jozef osobne skontroloval 10. apríla 1915, pričom vyslovil svoje uznanie a spokojnosť.“⁶

Opis priebehu spomínanej inšpekcie na bojisku sa zachoval v memoároch arcivojvodu Jozefa von Habsburg. Arcivojvoda mal pri písaní veľký zmysel pre detail, a tak si na základe jeho spomienok môžeme urobiť predstavu nielen o situácii na bojisku, ale aj o živote vojakov na fronte a tiež o krásach okolitej jarnej prírody: „V Nižnej Olšave vidím svoje ťažké húfnice v pekne vybudovaných krytých palebných postaveniach. Tu sa mi hlási plukovník Mouillard. Kone zanechávame dole a po strmom úbočí sa vyštvérame na vrch Kučko. Vidím tu kvitnúť rozvoniavajúce fialky, nazbieram ich do kytičky, aby som ich potom poslal domov manželke.

Na neuveriteľne priepastnej stráni smerom k Ondave v peknej hustej bučine teraz začínajú budovať zákopy. Vracajúc sa späť k vrcholu plukovník Nagy ma privádza k opornému bodu, ktorého obranný val smerom k nepriateľovi je zalomený do hrotu, čo je veľmi správne. Vojaci sú si vedomí dôležitosti tejto línie. Moji husári tu umiestnili svoje zálohy. Sú to veľmi dobre zamaskované úkryty s kvalitnou pieckou, dobre zariadené. Majú lôžka so slam-

⁵ DROBŇÁK, Martin – KORBA, Matúš – TURIK, Radoslav: *Mementá prvej svetovej vojny (diel 3) – cintoríny v okresoch Bardejov a Svidník*. Humenné: Jana Fedičová – REDOS, 2010, s. 32, ISBN 978-80-790617-0-8.

⁶ A II. VILMOS NÉMET CSÁSZÁR ÉS POROSZ KIRÁLY NEVÉT VISELŐ CS. ÉS KIR. 7. HUSZÁREZRED HADI EMLÉKKÖNYVE 1914 – 1918. Budapest, 1923, s. 39.

níkmi – sú vynikajúco zakvartírovaní.⁷ Vojaci sú tu v bezpečí, a pritom tak blízko k palebnej línii. Ak by nepriateľ zaútočil, za menej ako minútu môžu byť v prvej línii. Oporou obrany je takmer dokonalý les nachádzajúci sa na troch štvrtinách vrcholu. Poskytne ochranu aj proti granátom. Svah sa postupne dvíha a páliť možno naraz z troch za sebou umiestnených línii spoza predprsňí zákopov. Zatiaľ sú vybudované len tri rady zábran z ostnatého drôtu. Vpredu pre artilériu je nenápadne preriedený lesný terén. Vyrezali sa len mladé stromy a porast, zo starších stromov len toľko, aby koruny zostali uzavreté a zhora nebolo viditeľné, že les bol preriedený. Kvôli veľkým mŕtvym poliam, viacerým prekážkam a bočným palebným líniam bude tento oporný bod nedobytný. Túto umelú pevnosť udržia aj slabšie sily. Kam sa pozriem, tam s mravenčou usilovnosťou pracujú moji statoční husári. Spievajú, pískajú si a smejú sa. Husári z 12-teho, tak aj 14.-teho či 7-ho pluku⁸ ma zdravia „Éljen!“⁹

Prechádzame lesom medzi tisícimi jarných kvetov. Ich vôňa a hýrivé farby sú pre moje skrehnuté srdce pohladením po mnohých mrazivých utrpeniach. Moji milovaní udatní bojovníci s úsmevom a celou vrelosťou ich jednoduchých srdc oslavujú svojho veliteľa a ubezpečujú ma, že tu sa Rus nikdy neprebije a do našich zákopov sa nedostane. Ach, keby sa stala skutočnosťou táto šťastná veštbá.

Malé nízke úkryty, ktoré vykopali v zákopoch, si pekne zariadili. Samozrejme tak, ako to je možné k danej situácii. Udržujú ich v príkladnej čistote. Zhotovili si improvizované postele, dokonca majú aj sklenené okná. Gulomety sú umiestnené vynikajúco. Veľmi dobre sú dopredu vysunuté časti zákopov, umožňujúce strelbu do každej čo i najmenšej nerovnosti v teréne. Oporné body a stanoviská so zásekmi pred zákopmi sú tiež pripravené.

Rakúsko-uhorské zákopy nad obcou Nižná Olšava (apríl 1915)

Z pozícií husárov zo 14. pluku z vrchu Kučko prechádzame cez údolie k husárom z 12. pluku a ideme k výšine 264, odtiaľ k pozíciám Husárskeho pluku č. 7. Pretíname krížom údolie Šandalu a smerujeme k výšine 267 k pozíciám Pešieho pluku č. 96¹⁰. Všade postupujeme zákopmi prvej línii.

Jeden úkryt poddôstojníkov Husárskeho pluku č. 7 je vyčalúnený výšivkami a je tam zavesené aj malé zrkadlo. To všetko v prednej línii. Ale vojaci pešieho pluku č. 46¹¹ aj toto prekonali. Pred niekoľkými dňami som videl, že svojmu obľúbenému veliteľovi vyvliekli klavír

⁷ Zakvartírovaní – zastaraný výraz pre ubytovaní

⁸ HR 14: Husársky pluk č. 14 (Nyíregyháza), HR 12: Husársky pluk č. 12 (Košice) a HR 7: Husársky pluk č. 7 (Budapešť).

⁹ Éljen! – Nech žije!

¹⁰ IR 96: Peší pluk č. 96 (Karlovac)

¹¹ IR 46: Peší pluk č. 46 (Szeged)

do úkrytu v prvej línii. Keď som sa opýtal svojich vojakov na to, odkiaľ zohnali ten klavír, s úsmevom odpovedali, že si ho „požičali“!

Kým som prešiel po pozíciách 96. pešieho pluku, začala sa čulá delostrelecká prestrelka a nad našimi hlavami preletujú sviščiace strely.

Nariaďujem, aby na výšinách 264, 267 a na výšinách severne od kostola vo Vyšnej Olšave postavili po jednom delostreleckom oddiele, lebo odtiaľ budú vidieť veľmi dobre terén pred hlavnou palebnou línou.¹²

Po obsadení Stropkova sa ruský postup na tomto úseku frontu zastavil. Ruská armáda nemala dostatok síl na prelomenie rakúsko-uhorskej obrany. Pre velenie rakúsko-uhorskej armády sa tak vytvoril priestor na konsolidáciu a následné posilnenie obranných pozícií po oboch stranách údolia Ondavy. V polovici apríla 1915 bola bojová činnosť na tomto úseku frontu vedená najmä delostrelectvom a menšími pešími útvarmi. Tie realizovali prieskum bojom a prepady protivníkových postavení. Príležitostne dochádzalo k väčším útokom, ktoré však mali len obmedzené taktické ciele a ich úlohou bolo pútať a vyčerpávať protivníkové sily. Predstavu o dianí na bojisku v druhej polovici apríla si môžeme urobiť na základe spomienok z osobného denníka Ondřeja Kypra,¹³ príslušníka rakúsko-uhorského Pešieho pluku č. 81. Ten 13. apríla 1915 dorazil do obce Čemerné, odkiaľ sa spolu s celým pochodovým práporom presunul do obce Bžany, kde po niekoľkodňovej aklimatizácii na pomery v Karpatoch bol prevelený na bojové pozície nad neďalekú obec Vyšná Olšava. Jeho spomienky detailne opisujú presun na bojisko, ako aj každodenný život v prvej línii priamo na bojisku:

„Nedeľa, 18. apríl 1915: pred šiestou ráno sme odišli z Bžán. Ideme rýchlym pochodom popri pevných zákopoch, ktoré čakajú na svojich dočasných obyvateľov. Tá otvorená zem vyvoláva predstavu hrobu, nie je to veselý ani radostný pohľad do nej. Hrmenie diel prezrádza blízkosť bojiska. Až do týchto miest zalietajú ruské šrapnely a granáty, čo je ľahko poznať z dier a jám, ktoré vyvrtali tieto hrozné strely. Sám diabol ich vyskúmal biednym ľudským dušiam.

Pred obedom sme došli do obce Vyšná Olšava.¹⁴ Stuhli sme hrôzou pri pohľade na túto obec. Je vypálená do posledného domu. Nikde ani známky života, iba smrť sa uškŕňa zo všetkých opustených miest. Táto dedina je prvým strašným obrazom vojny, aký sme doposiaľ videli. Nie je tu ani jeden civilista, domy sú opustené, okenné rámy vylámané, všade bieda, des a zdesenie. Vojnová prišera tu slávi triumf.

O druhej popoludní pôjdeme všetci na prehliadku, následne budeme definitívne rozdelení k jednotlivým oddielom. Bodaj by som sa dostal medzi kamarátov. S nimi predsa len bude ľahšie prekonať ťažkosti vojnových pochodov!

Delá nám veselo hrmia, zatiaľ čo my vo vypálenej dedine jeme akúsi bielu polievku a kus mäsa. Svoj obed som dal Krupičkovi, pretože som na jedlo nemal chuť.

Dosiaľ sme mali aspoň dostatok vody. Pijeme vodu iba z potoka. Čerpať vodu zo studní je prísne zakázané, pretože studňová voda je vraj plná bacilov. Nedosiahnuteľne krásnou sa nám zdá temná izbička „U Jánů“, kde sme pili naše posledné dve pívá! A akým krásnym ideálom je pre nás večera v rodinnom kruhu, kde starostlivá ruka drahej manželky pripravila toľko pohodlia a úsmevom obohacovala srdce i dušu. Tu v týchto rozvalinách a v tomto

¹² JÓZSEF FÖHERCEG: A VILÁGHÁBORÚ AMILYENNEK ÉN LÁTTAM (1914 JÚLIUS 31. — 1915 MÁJUS 25.) I. KÖTET., Budapest, 1926, s. 576 – 577.

¹³ Ondřej Kypr (23. november 1883 Brno-Židenice – 9. október 1959 Praha): český a československý medzivojnový politik. Tiež riaditeľ Štátneho ústavu pre vojnových poškodených. Počas prvej svetovej vojny bojoval na východnom fronte. Zážitky z bojov vydal v roku 1916 formou denníkových záznamov.

KYPR, Ondřej: *Na vojně v Karpatech a Haliči (dojmy českého vojáka)*. Pardubice: Nakladatelství O. KYPR, 1916.

¹⁴ Vyšná Olšava – obec v okrese Stropkov

rumovisku toho niet. Žijeme však túžbou, nádejou a vierou, že to všetko prežijeme. Ako zmenené budú naše povahy po šťastnom návrate! Aké šťastie vykúzlime našim rodinám! Aspoň za mesiac keby som už bol doma! Ako asi bude, až popíšem všetky stránky svojho zápisníka, a či sa toho vôbec dožijem?

Je tu citeľná zima. Fajka od Marušky nie je vôbec použiteľná, a preto fajčím aspoň z čibuku.¹⁵ Cigary som už vyfajčil. Dnes som začal jesť uhorskú salámu – posledné svoje zásoby potravín.

Prvé zzzzz – bum! Prvý šrapnel, a po ňom druhý, tretí, štvrtý – leteli nad našimi hlavami. Vypolali hrôzu a ono povestné chvenie celej bytosti, ktorá sa naraz ocitla v ohrození života. Ale len na okamih zavládlo v našich radoch rezignované ticho. Len niekoľko sekúnd, ktoré nestačili ani na rozplynutie dymu z explodovaných striel a naši chlapci bezstarostne volajú za nasledujúcim šrapnelom „S bohom!“. Tak rýchlo si vojak zvykne na šumot letiaceho náboja.

Bzukot a sykot letiaceho šrapnelu v žiari zapadajúceho slnka je niečo hrozné, strašné a diabolské. Šrapnel sa vo vzduchu priamo chechtá. Je to smrtiaci chechtot, po ktorom sa ozýva nárek postihnutých.

Popoludní sme boli rozdelení k rôznym oddielom. Všetci kamaráti sme opäť pohromade. Šarže máme dobré, ak nie veľmi dobré. Tiež kamaráti zo starého mužstva sú výborní ľudia. Z nich sa ku mne prihlásil učiteľ Sklenář zo severnej Moravy a učiteľ Rob od Veľkého Meziříčí.¹⁶ Čím viac takýchto ľudí je pohromade, tým lepšie.

Je krásny podvečer. Slnko svojou plnou žiarou osvetlilo vrcholy aj celý obzor. Myšlienkami som bol pri svojich drahých. Všade je ticho a mier. Kiežby sa už rozhostil po celej krajine a vrátil všetkým ľuďom pokoj a šťastie. Ženám mužov, deťom otcov a nám všetkým lepší život a budúcnosť. Ťažko je ale veriť v mier, keď hrmocú delá...

Dnes budeme nocovať v polorozpadnutom chlieve a tešíme sa z toho. Zajtra už budeme nocovať pod šírým nebom v zákopoch, len niekoľko desiatok metrov od nepriateľa. Kolega Maurer bol pridelený k sanite, čo mu všetci prajeme.

Pondelok, 19. apríl 1915: Noc sme prespali za neustáleho hrmenia diel a praskania šrapnelov. Ráno sme vstali pred šiestou hodinou, dostali sme čiernu kávu a odobrali sa na lúku k execírke.¹⁷ Dnes už druhý aeroplán¹⁸ skúmal naše pozície. Už predtým sme mali možnosť pozorovať jeho let, ale predsa vždy púta našu pozornosť. Odhadujeme, ktorej z bojujúcich strán patrí. Po zistení, že lietadlo je nepriateľského pôvodu, utekáme do úkrytov, aby sme letcom znemožnili výzvednú činnosť.

Hudbe diel sme za niekoľko hodín privykli do takej miery, že si pokojne naplňame fajky, pofajčievame a píšeme listy, zatiaľ čo smrtiaci projektil rozrýva vzduch nad našimi hlavami. Mužstvo, ktoré nebolo povolane k execírke, rozoberá pokojne chalupu za chalupou, aby bol dostatok materiálu na stavbu pevných zákopov. Večer pri ohníkoch má celá dolina atmosféru idylického tábora, len tá dobrá nálada tu nie je.

Máme tu veľmi dobrú pozíciu, ktorú musíme ubrániť za každú cenu. Naším čatárom je obchodný pomocník Policar z Brtnice,¹⁹ kadetom J. Ondráček zo Stříteže.²⁰ Je tu mnoho známych z okolia Jihlavy aj priateľov z Čiech, z Viedne a pod.

¹⁵ Čibuk – druh tureckej fajky

¹⁶ Veľké Meziříčí – mesto v Českej republike v okrese Žďár nad Sázavou

¹⁷ Execírka – základný vojenský výcvik

¹⁸ Aeroplán – zastaraný výraz pre lietadlo

¹⁹ Brtnice – mesto v Českej republike v okrese Jihlava

²⁰ Střítež – pravdepodobne obec Střítež v Českej republike v okrese Jihlava

Pohľad do údolia rieky Ondava v blízkosti obce Nižná Olšava (jar 1915)

Počasié je nádherné. Na obed umíkla aj delostreľba. Popoludní sa venujeme prípravám k odchodu do predných línií. Zákopy sú tam už viac menej pripravené mužstvom, ktoré už dlhšiu dobu háji v tých miestach naše pozície. Cesta k zákopom trvá asi hodinu. Musíme počkať na šero, aby sme zbytočne nepriateľovi neposlúžili ako ľahký terč. Popri celom potoku sú vojaci, ktorí horlivo vyberajú zo svojho šatstva vši, ktoré sa neskutočne množia. Vši sa zabíjajú tlakom nechtov oboch palcov, alebo sa dávajú na kôpku, a potom sa na tvrdej zemi rozšliapnu topánkou. Táto nevojnová ale dosť krvavá činnosť našich vojakov vraj patrí k vojenskému životu v poli.

Utorok, 20. apríl 1915: o siedmej hodine večer sme sa dostali do prednej línie zákopov. Podľa možnosti sme si všetko upravili a čo najrýchlejšie prevzali nájom po našich predchodcoch, ktorí nedočkavo čakali vystriedanie. Potom sme po prvýkrát uľahli do „dekunku“,²¹ konkrétne kaprál Burian, Kostrelecký, Caha a ja. Ležali sme v podzemnej diere do jedenástej hodiny, potom sme Burian, Caha a ja museli na stráž pred zákopy. Rozkaz k hliadkovej službe znie jasne, a preto sme šli.

Bola nádherná teplá mesačná noc. Občas vystrelené rakety ožarovali obzor, chvíľami zapraskali pušky. Ale to všetko nás nevytrhlo z milého zamyslenia. Čím viac vychádzal mesiac, tým intenzívnejšie som sa cítil byť pri svojej drahej rodine. O polnoci bolo dosť teplo, potom sa dostavila hmla a s ňou aj citeľná zima. Bol som veru rád, keď ma pred druhou hodinou nad ránom vystriedal druhý kamarát a ja som sa dostal do nášho salónu. Všetci sme museli ležať na boku, aby sme sa do úkrytu dostali. Aká to bola noc, ťažko povedať. Vstávali sme ubolení, otlčení a nevyspatí.

²¹ Dekunk, dekung – úkryt. Z nemeckého die Deckung (úkryt, kryt)

Ja som sa zobudil o štvrtéj ráno a už som nezaspal. Z podzemnej skryše som vyliezol o šiestej hodine, a potom sme ja a Čaha išli pod kopec variť čiernu kávu. Tam som sa umyl, čo mi urobilo veľmi dobre. Studená voda, nádherné prebúdzanie rána v rozkošnej karpatskej krajine znamenite upokojovalo dušu.

Čierna káva nás prebrala do tej miery, že sme sa ihneď dali do práce v zákopoch. Išlo nám hlavne o dostatočný úkryt pred strelbou nepriateľa. Nami prevzaté zákopy boli len provizórne zabezpečené a našou úlohou bolo pozície dôsledne opevniť. Iba tak zabránime prelomeniu frontu. Špatka²² preto tancovala v zákope svoj najveselší tanec. Akonáhle boli hotové poriadne strielne, do ktorých sme položili pušky, s veselou myslou sme sa pustili do budovania poriadneho obydlia. To už bola náročnejšia práca. Hrabali sme hlinu špatkou aj rukami, trhali pohnitú slamu a vyhadzovali množstvo bahna. Naši predchodcovia ležali v tejto diere v pravom slova zmysle vo vode a na bahne. Zbavili sme sa všetkého neporiadku a prehĺbili sme úkryt do šírky a do hĺbky tak, aby sme všetci štyria mohli pohodlne ležať. Na zadnú stenu úkrytu, na ktorej bola doska slúžiaca ako polička, sme vzorne a poporiadku poukladali všetky zásoby, konzervy, tabak, sviečky a patróny. Na bočné steny úkrytu natíkol Čaha kolíky určené k zaveseniu pušiek, bajonetov a pod. Podlahu sme vystlali konármi borievky, smreka a navrchu slamou. Keď sme si sadali na debatu alebo ľahli k spánku, položili sme na slamu ešte vlnenú prikrývku, aby sme boli chránení pred zimou. Vrch úkrytu sme pokryli doskami a zahádzali hlinou a kameňmi tak, aby ani kvapka vody nemohla preniknúť. To bolo zvlášť dôležité. Vchod do úkrytu sme zakryli časťou stanu. Ten nás chránil pred dažďom a vetrom, ale dosť značne aj pred zimou.

Treba pripomenúť, že potrebné konáre a čečinu som s Čahom nanosil z lesíka vzdialeného asi dva kilometre od zákopov. Pri tej príležitosti navaril Čaha ešte jednu kávu a síce zo zvyškov konzervy, ktorú sme už raz použili. Nebola to káva, ale skôr teplá voda. Ale stále lepšie ako obyčajná voda z potoka.

Celé popoludnie trvala na našom úseku frontu prestrelka z pušiek. Keď prvé guľky prefíčali okolo našich hláv, človeka zamrazilo na celom tele. Rýchlo sme si však na tento bzukot „olovených včeličiek“ zvykli. Letiaca guľka spieva, a keď je jej let kolísavý, bzučí tak prenikavo, ako keď narazíme ostrým predmetom na hranu plechovej tabule alebo pilníkom režeme sklo. Delá mlčia celý deň. Dôstojníci od nás žiadajú dôkladnú prípravu, pretože nie je vylúčená nočná návšteva nepriateľa.

O štvrtéj hodine poobede sme ukončili prácu v zákopoch, aspoň do tej miery, že to najnutnejšie bolo urobené. Až teraz môžeme väčšiu pozornosť venovať svojmu okoliu.

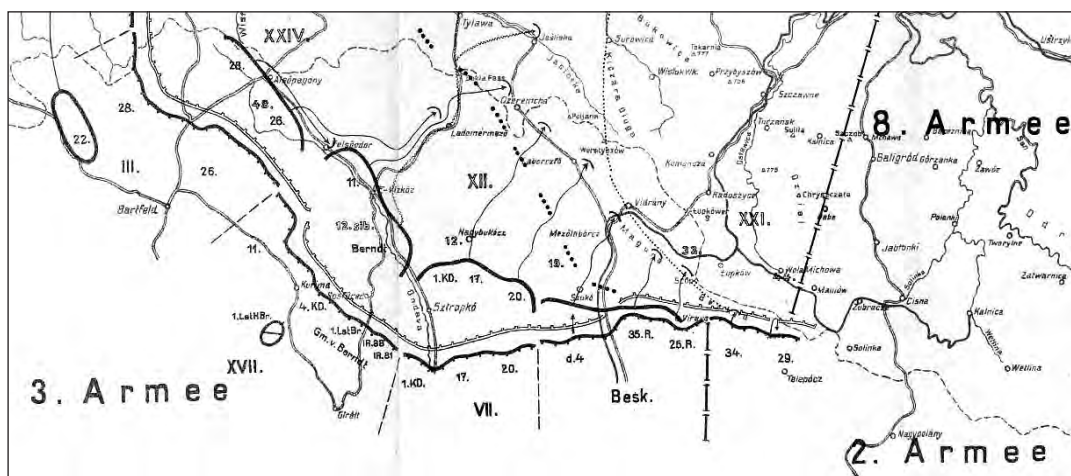
Naše pozície sa tiahnu miernym návrším cez pozvoľné údolie nad Hornou Olšavou, aby na oboch krídlach mizli v karpatských lesoch. Nepriateľ je rozložený na protílahlom vyššom návrší. Od nás je oddelený údolím, ktorého stredom preteká potok. Za nami sú kopce tiahnuce sa až k Prešovu. Asi 15 krokov pred zákopom je postavená drôtená ohrada, ktorá bola stále zosilňovaná. Koncom apríla nás tak chránil pred priamym útokom nepriateľa šestnásobný rad ostnatého drôtu, pred ktorým stála naša prvá stráž a za touto tzv. „feldvacha“.²³ Pred nimi boli ešte postavené vedetty.²⁴

Po vykonanej práci pofajčievame fajky a spomíname. Jarne slniečko priam hýri svojimi krásami, škovránky veselo spievajú svoje pesničky a my tu sedíme pri streleckých dierach a čakáme na príchod nepriateľa. V noci bude mať náš oddiel prvýkrát službu v poli. Keďže väčšina z nás si zatiaľ podobnú slasť nevykúšala, rozprávajú nám „starí maníci“ rôzne his-

²² Špatka – vojenská lopatka. Z nemeckého der Spatel (lopatka), der Feldspaten (vojenská lopatka)

²³ Z nemeckého die Feldwache (poľná stráž, hliadka)

²⁴ Predsunutá hliadka. Z talianskeho vedetta (hliadka)

Línia frontu v Karpatoch od 1. do 6. mája 1915

torky. Napríklad Rusi vraj prezliekajú svoje predné hliadky do našich uniforiem a na otázky našich hliadok odpovedajú, že sú husári. Nakoniec, je nutné pripraviť sa na každú možnosť a zo získaných skúseností ťažiť pre budúcnosť. Dnes som svojim známym poslal 12 lístkov poľnej pošty. Domov som medzi iným napísal: „Všetky rozhovory sa točia výhradne okolo našich domovov, to je samozrejmé. Ale sú to rozhovory, ktoré majú účinok ópia. Učíme sa svätej trpezlivosti, ktorá je našou najlepšou posilou.“

Streda, 21. apríl 1915: Sotva sa zotmelo, celý priestor bol ožiarený obrovskou žiarou. Žiara vychádzala z neďalekej dediny, ktorú podpálil nepriateľ. Dedina horela pravdepodobne celá, rovnako ako v pondelok večer na druhej strane bojiska. Hneď nato zažiarili reflektory a celé série rakiet, lúčovito splývajúce v nádherné hviezdnaté prúdy. V tom momente vyšiel z oblakov mesiac a svojim magickým svetlom ožiariť celé bojisko.

Večer aj noc boli teplé, také jarné. Nevoľky sa aj sladký Mácha hlásil v duši a vzbudzoval milé, precitnené záchvevy, ktoré až teraz tu na bojisku prenikajú každým atómom našich bytostí.

Mal som 8-10 hodín stráž pri zákopoch a mohol som sa preto celou bytosťou ponoriť do mysteriózneho ticha. Že mesiacik musel naraz dopraviť mnoho pozdravov žene aj deťom – to vie on sám najlepšie.

Po ukončení služby som veľmi rýchlo zaspal v upravenom kryte. Ale spánok nemal dlhé trvanie. Chvíľu po polnoci nás zobudil náš priateľ Viktor Maurer svojim volaním: „Rýchlo, všetci vstávať, alarm, všetko na seba a k puškám.“

Tieto úsečné vety na nás pôsobili ako úder blesku. Rýchlo som vstal, vzal najprv brašnu na chlieb, a po tej už večer pripravený ruksak na plecيا a rýchlo ku strielni. Reflektor osvetľoval protiľahlú stráň obsadenú nepriateľom. Vystrelené rakety hojne dopĺňali jeho dielo. Dole znel ohlušujúci rachot pušiek. Guličky lietali zvučne nad našimi hlavami a v obrovskom množstve praskali do nášho zákopu. Všetci sme sa inštinktívne chytili pušiek. Položili sme si ich do strielni a pozorovali priestranstvo pred sebou. Asi po pol hodine prudkosť strelby ustala a nakoniec zmĺkla úplne. Po pol hodine prišiel rozkaz: „všetci spať!“ S veľkou radosťou sme to uvítali.

Ráno pred piatou hodinou sme sa s Cahom vybrali variť čiernu kávu. Nazbierali sme raždie a nalámali suchých vetvičiek a voda bola zaraz privedená do varu. Varili sme dve plné šálky a dve polné fľaše. Medzitým, čo Caha kontroloval kávu, umyl som sa v potoku a prezul si topánky. V tom bezpečnom údolí mi bolo neobyčajne voľne a dobre. V tom momente som si pripadal ako maličké dieťa matky prírody. Zhodil som kabát aj košeľu a pomaly a voľne, s neopísateľnou rozkošou, som sa umýval. Minimálne štvrt hodiny som sa máčal vo sviežej vode horského potoka. Zatiaľ mal Caha jeden hrnček kávy uvarený. Veľmi dobre som si pochutil. Ešte od večera som mal smäd, pretože sme dostali silne paprikovaný guláš.

Počas toho, čo toto píšem, čakáme návštevu akéhosi generála. Preto som upratal všelijaké handry, papiere a smeti. Vlastnoručne vyrobenou metlou sme pozametali zákop a urobili všetko, čo bolo nutné, aby v našom zákope bolo ako v salóne.

Naši nedočkaví strelci usilovne pália po nepriateľovi, ktorého nevidíme. Inak je v zákopoch ticho. Polovica mužstva spí, časť píše listy, časť varí polievku a kávu. Asi dvaja ľudia sa bavia strelbou z pušiek. Iba vtáctvo nebeské švitorí a nebyť rozrytých polí, dolín a hôr s hlbokými zákopmi – nikto by neveril, že v týchto miestach proti sebe stoja nepriateľské armády. Takéto popoludnie zdá sa byť večné. Nie je sa čím zaoberať, a tak myšlienka stíha myšlienku.

Dnes sme sa zhodli, že svätodušné sviatky²⁵ budú hranicou medzi vojnou a mierom. Ale to znamená ešte dlhé štyri týždne, t. j. celých 30 dní, počas ktorých sa určite odohrajú veľké veci.

Štvrtok, 22. apríl 1915: včera večer som bol v čase od ôsmej do desiatej hodiny odvelený na stráž pred drôtené prekážky pred zákopmi. Bol úplný pokoj a za celú tú dobu sa nestalo vôbec nič. Tešil som sa na spánok, ale na vojne aj najmenší dobrý úmysel je v okamihu zvrátený v presný opak. Sotva čo som odložil pušku a zložil výstroj, prišiel akýsi človek od zákopníckeho oddielu a rozkázal mi, aby som spolu s ostatnými priniesol niekoľko brvien, na ktoré sa navinie ostnatý drôt. Tie sa zložili „u regimentu“, to znamená najmenej dva kilometre cesty. Naložil som na svoje slabé bedrá štyri kusy a k nášmu úkrytu som sa vrátil po polnoci, unavený, hladný a vysilený. Bol som taký vysilený, že som nedokázal ani zaspať. Sotva sa mi to podarilo, ozvala sa ostrá strelba, ktorá za niekoľko minút zalarmovala celý front. Za asi pol hodiny prestrelka utíchla a my sme sa vrátili do svojich vychladnutých spálň. Samozrejme len na niekoľko okamihov. Ráno pred šiestou sme už s Cahom varili čiernu kávu a kriesili svoje unavené tela kúpeľom v potoku“.²⁶

Statickú situáciu na bojisku, ktorú prerušovali len delostrelecké prepady a občasné lokálne útoky oboch bojujúcich strán opisuje vo svojich memoároch aj arcivojvoda Jozef von Habsburg. Pri opise udalostí zo dňa 18. apríla 1915 poznamenáva: „V Kelči som dostal hlásenie, že počas mojej neprítomnosti sa nič zvláštne neudialo. Rusi ostreľovali rôzne body za mojou líniou, medzi inými aj Nižnú Olšavu. Máme tam zasa dvoch mŕtvych. Táto nepriateľská delostrelecká jednotka je na výšine 372 severne od Šandalu. Dávam rozkaz, aby sa jedná ľahká delostrelecká batéria vo Vyšnej Olšave posunula vpred a zničila túto nepriateľskú jednotku.“²⁷

Relatívne pokojná situácia na fronte neznamenalala, že nedochádzalo k stratám na oboch bojujúcich stranách, ako aj k ničeniu budov a infraštruktúry. V zápise o niekoľko dní neskôr (26. apríl 1915) si arcivojvoda Jozef napríklad poznamenal, že pri delostreleckej paľbe

²⁵ Sviatok zoslania Ducha svätého, alebo Turíce.

²⁶ KYPR, Ondřej: *Na vojne v Karpatech a Haliči (dojmy českého vojáka)*. Pardubice: Nakladatelství O. KYPR, 1916, s. 25 – 35.

²⁷ JÓZSEF FÓHERCEG: *A VILÁGHÁBORÚ AMILYENNEK ÉN LÁTTAM (1914 JÚLIUS 31. — 1915 MÁJUS 25.) I. KÖTET.*, Budapest, 1926, s. 595.

Dobová ilustrácia vojaka ruskej armády

bola opäť zasiahnutá obec Nižná Olšava a jedna jej časť začala horieť.²⁸

K stratám na životoch a majetku nedochádzalo len z dôvodu akcií nepriateľa. V povojnovej kronike rakúsko-uhorského Husárskeho pluku č. 12 sa zachovala zmienka o nešťastí, ktoré sa v závere apríla 1915 odohralo v obci Nižná Olšava: „*Ráno 27. apríla 1915 o pol šiestej sa v dedine Nižná Olšava dôstojníci zobudili na hrôzostrašný výbuch. Delostrelecké náboje uložené v škole kvôli nejakej elektrickej iskre vybuchli. Z dôstojníkov, ktorí sa zdržiavali v budove školy, viacerí zahynuli, medzi zranenými bol aj gróf Balázs Forgách.*“²⁹

Na prelome marca a apríla 1915 zlyhal rozhodujúci pokus ruských vojsk o prekonanie Karpát a vyradenie Rakúsko-Uhorska z vojny a na východnom fronte došlo k celkovej zmene strategickú situáciu. Armáda habsburskej monarchie vydržala kritickú zaťažkávaciu skúšku a vytvorila podmienky pre sústredenie nemeckých záloh presunutých zo západného frontu, ktoré potom 2. mája 1915 prešli do úspešnej ofenzívy pri Gorliciach. Na začiatku mája 1915 bol prelomený ruský front v západnej Haliči a postup nemeckých a rakúsko-uhorských vojsk prinútil ruské velenie k okamžitému stiahnutiu jeho síl z južnej strany Karpát.

Z priestoru severne od Nižnej Olšavy a následne Stropkova ruské jednotky ustúpili bez boja 5. mája 1915. Opis priebehu týchto udalostí v okolí obce nájdeme v kronike Husárskeho pluku. č. 7: „*Keďže 5. mája došlo k prerazeniu frontu pri Gorliciach, zákopová vojna skončila. Už toho istého dňa naše jazdecké hliadky zistili, že ruské jednotky sa začínajú sťahovať zo svojich postavení. Okamžite bolo nariadené, aby náš pluk začal s napredovaním cez Šandal v smere na Tisinec. Jazdná hliadka 4. eskadróny pod vedením kpt. Manasteriotiho vyrazila vpred ako predvoj. Po hodine ich nasledoval celý náš pluk.*“³⁰

Ruské jednotky do 9. mája 1915 ustúpili na severnú stranu Karpát z celého dnešného severovýchodného Slovenska. Územie, o ktoré ruské vojská tvrdo a za veľkých strát bojovali od januára do apríla 1915, muselo byť v priebehu niekoľkých dní opustené. Front sa k územia Slovenska počas prvej svetovej vojny už viac nepriblížil. Celkovo si bojová činnosť v šiestich okresoch dnešného Prešovského kraja vyžiadala viac ako 50 tisíc padlých vojakov rakúsko-uhorskej, ruskej a nemeckej armády.

²⁸ JÓZSEF FŐHERCEG: *A VILÁGHÁBORÚ AMILYENNEK ÉN LÁTTAM (1914 JÚLIUS 31. — 1915 MÁJUS 25.) I. KÖTET.*, Budapest, 1926, s. 608.

²⁹ NÉMESTÓTHI SZABÓ BÉLA – OLLÉ VILMOS (ÖSSZEÁLL.): *A CS. ÉS KIR. 12. HUSZÁREZRED A VILÁGHÁBORÚBAN*, Budapest, 1926, s. 47.

³⁰ *A II. VILMOS NÉMET CSÁSZÁR ÉS POROSZ KIRÁLY NEVÉT VISELŐ CS. ÉS KIR. 7. HUSZÁREZRED HADI EMLÉKKÖNYVE 1914 – 1918.* Budapest, 1923, s. 39.

Vojaci padlí v okolí obce Nižná Olšava

Vojaci, ktorí padli v okolí obce Nižná Olšava boli najprv pochovaní priamo na bojisku. Ešte v čase vojny bol zriadený vojnový cintorín v obci Turany nad Ondavou. Provizórne hroby v okolí boli exhumované a prevezené na tento vojnový cintorín. Žiaľ, nedochovala sa presná dokumentácia priebehu exhumácií. Na základe dobového náčrtu vieme identifikovať, že z obce Nižná Olšava boli s určitostí exhumované tri jednotlivé a jeden spoločný hrob.

V zoznamoch strát sa tiež podarilo identifikovať niekoľko mien padlých husárov rakúsko-uhorskej armády.³¹ Celkove sme našli záznamy o 13 padlých vojakoch.³²

Szantó, Ferenc

Narodil sa v roku 1886 v obci Bodrogszentmária³³, župa Zemplín, Uhorsko. Bol kalvínskeho vierovyznania, ženatý, povoláním roľník. Slúžil v hodnosti desiatnika v Husárskom pluku č. 14 (HR 14) z Nyíregyházy.³⁴ Bol zaradený k štábu pluku. Pri frontovej službe zahynul. Jeho smrť potvrdzuje zoznam strát z maďarského vojenského historického archívu.³⁵ Podľa tohto zdroja zahynul dňa 27. apríla 1915 v katastri obce Nižná Olšava. Príčina smrti nebola v zázname uvedená (pravdepodobne nešťastná udalosť výbuchu skladu munície). Pochovaný bol v ten istý deň v katastri obce.

Szakács, István

Narodil sa v roku 1881 v obci Lövé³⁶, župa Szabolcs, Uhorsko. Bol kalvínskeho vierovyznania, ženatý, povoláním roľník. Slúžil v hodnosti husára v Husárskom pluku č. 14 (HR 14) z Nyíregyházy. Bol zaradený k 2. eskadróne. Pri frontovej službe zahynul. Jeho smrť potvrdzuje zoznam strát z maďarského vojenského historického archívu.³⁷ Podľa tohto zdroja zahynul dňa 27. apríla 1915 v katastri obce Nižná Olšava. Bol zabitý pri výbuchu granátu (pravdepodobne nešťastná udalosť výbuchu skladu munície). Pochovaný bol v ten istý deň v katastri obce.

Herschkovics, István

Narodil sa v roku 1890 v obci Magyarfalva³⁸, župa Szatmár, Uhorsko. Bol židovského vierovyznania, slobodný, povoláním roľník. Slúžil v hodnosti čatára v Husárskom pluku č. 14 (HR 14) z Nyíregyházy. Bol zaradený k štábu pluku. Pri frontovej službe zahynul. Jeho smrť

³¹ Súčasťou rakúsko-uhorského VII. zboru bola aj 1. jazdecká divízia (1.KD. Jadro 1. jazdeckej divízie tvorili štyri husárske pluky: Husársky pluk č. 4 (HR 4) z mesta Lugos, Husársky pluk č. 7 (HR 7) z Budapešti, Husársky pluk č. 12 (HR 12) z Košíc a Husársky pluk č. 14 z Nyíregyházy.

³² Je pravdepodobné, že v okolí obce zahynuli aj ďalší vojaci, ale v súčasnej dobe sa ich nepodarilo v databázach dohľadať. Je pravdepodobné, že s pokračujúcou digitalizáciou dobových dokumentov z obdobia prvej svetovej vojny sa bude dať získať mená ďalších padlých vojakov.

³³ V súčasnosti obec Svätá Mária v okrese Trebišov na Slovensku.

³⁴ Nyíregyháza je v súčasnosti mesto v Maďarsku.

³⁵ Vojenský historický archív Budapešť, fond KA 2900/012

³⁶ V súčasnosti obec Nyírlövő, v okrese Kiskvárda v Maďarsku.

³⁷ Vojenský historický archív Budapešť, fond KA 2900/013

³⁸ Pravdepodobne je to skomolený názov, pretože v župe Szatmár obec s takýmto názvom nebola.

potvrďuje zoznam strát z maďarského vojenského historického archívu.³⁹ Podľa tohto zdroja zahynul dňa 27. apríla 1915 v katastri obce Nižná Olšava. Bol zabitý pri výbuchu granátu (pravdepodobne nešťastná udalosť výbuchu skladu munície). Pochovaný bol v ten istý deň v katastri obce.

Vojak rakúsko-uhorskej armády pri rieke Ondava (jar 1915)

Gór, János

Narodil sa v roku 1887 v obci Tardona⁴⁰, župa Borsod, Uhorsko. Bol kalvínskeho vierovyznania, ženatý, povoláním roľník. Slúžil v hodnosti čatára v Husárskom pluku č. 14 (HR 14) z Nyíregyházy. Bol zaradený k 3. eskadróne. Pri frontovej službe zahynul. Jeho smrť potvrdzuje zoznam strát z maďarského vojenského historického archívu.⁴¹ Podľa tohto zdroja zahynul dňa 27. apríla 1915 v katastri obce Nižná Olšava. Bol zabitý pri výbuchu granátu (pravdepodobne nešťastná udalosť výbuchu skladu munície). Pochovaný bol v ten istý deň v katastri obce.

Varga, Sándor

Narodil sa v roku 1892 v obci Tiszaladány⁴², župa Szabolcs, Uhorsko. Bol rímskokatolíckeho vierovyznania a slobodný. Slúžil v hodnosti husára v Husárskom pluku č. 12 (HR 12) z Košíc. Bol zaradený k 2. eskadróne. Pri frontovej službe zahynul. Jeho smrť potvrdzuje zoznam strát z maďarského vojenského historického archívu.⁴³ Podľa tohto zdroja zahynul dňa 23. apríla 1915 v katastri obce Nižná Olšava. Príčinou smrti bolo strelné poranenie. Pochovaný bol v ten istý deň v katastri obce.

Nagy, János I.

Narodil sa v roku 1890 v obci Tiszalök⁴⁴, župa Szabolcs, Uhorsko. Bol kalvínskeho vierovyznania, slobodný, povoláním sluha. Slúžil v hodnosti titulárneho desiatnika⁴⁵ v Husárskom pluku č. 14 (HR 14) z Nyíregyházy. Bol zaradený k 2. eskadróne. Pri frontovej službe zahynul.

³⁹ Vojenský historický archív Budapešť, fond KA 2900/012

⁴⁰ V súčasnosti obec Tardona, v okrese Kazincbarcika v Maďarsku.

⁴¹ Vojenský historický archív Budapešť, fond KA 2900/013

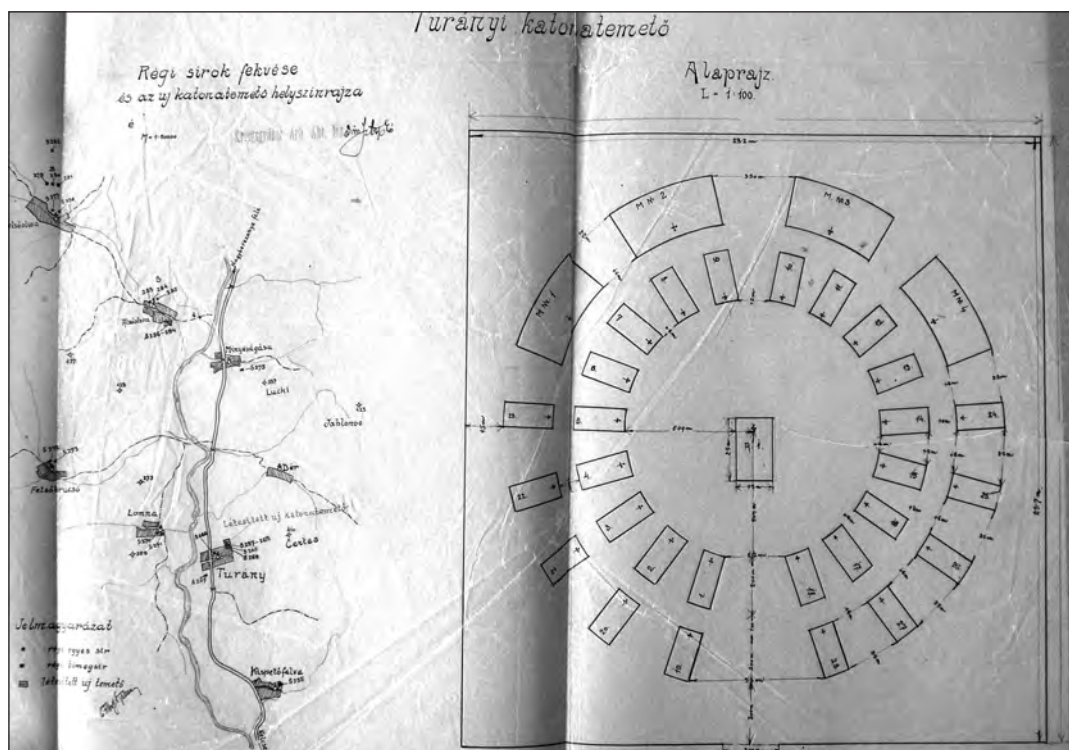
⁴² V súčasnosti obec Tiszaladány, v okrese Tokaj v Maďarsku.

⁴³ Vojenský historický archív Budapešť, fond KA 2892/032

⁴⁴ V súčasnosti mesto Tiszalök, v okrese Tiszavasvári v Maďarsku.

⁴⁵ To znamená, že bol povýšený na bojíska z dôvodu nutnosti, ale armádna byrokracia ešte jeho povýšenie oficiálne nepotvrdila.

Mapa exhumácií vojnových hrobov pri obci Nižná Oľšava (VHÚ Bratislava)

Vojnový cintorín v obci Turany nad Ondavou,
kde boli prenesené ostatky vojakov padlých pri obci Nižná Oľšava

Jeho smrť potvrdzuje zoznam strát z maďarského vojenského historického archívu.⁴⁶ Podľa tohto zdroja zahynul dňa 27. apríla 1915 v katastri obce Nižná Olšava. Bol zabitý pri výbuchu granátu (pravdepodobne nešťastná udalosť výbuchu skladu munície). Pochovaný bol v ten istý deň v katastri obce.

Balogh, Károly

Narodil sa v roku 1891 v obci Vajkóc⁴⁷, župa Ung, Uhorsko. Bol kalvínskeho vierovyznania, slobodný, povoláním roľník. Slúžil v hodnosti husára v Husárskom pluku č. 14 (HR 14) z Nyíregyházy. Bol zaradený k štábu pluku. Pri frontovej službe zahynul. Jeho smrť potvrdzuje zoznam strát z maďarského vojenského historického archívu.⁴⁸ Podľa tohto zdroja zahynul dňa 27. apríla 1915 v katastri obce Nižná Olšava. Bol zabitý pri výbuchu granátu (pravdepodobne nešťastná udalosť výbuchu skladu munície). Pochovaný bol v ten istý deň v katastri obce.

Jecsnyi, József

Narodil sa v roku 1881 v obci Kemenceszék⁴⁹, župa Krassó-Szörény, Uhorsko. Bol rímskokatolíckeho vierovyznania a povoláním strojník. Slúžil v hodnosti desiatnika v Zákopníckom prápore č. 7 (SB 7). Bol zaradený v druhej rote. Pri frontovej službe zahynul. Jeho smrť potvrdzuje zoznam strát z maďarského vojenského historického archívu.⁵⁰ Podľa tohto zdroja zahynul dňa 11. januára 1915 v katastri obce Nižná Olšava. Bol zabitý pri výbuchu granátu. Pochovaný bol v ten istý deň na miestnom cintoríne.

Tóth, Gergély

Narodil sa v roku 1889 v meste Kecskemét⁵¹, župa Pest – Pilis – Solt – Kiskun, Uhorsko. Bol rímskokatolíckeho vierovyznania, slobodný, povoláním roľník. Slúžil v hodnosti husára v Husárskom pluku č. 7 (HR 7) z Budapešti. Bol zaradený k 5. eskadróne. Pri frontovej službe zahynul. Jeho smrť potvrdzuje zoznam strát z maďarského vojenského historického archívu.⁵² Podľa tohto zdroja zahynul dňa 11. apríla 1915 v katastri obce Šandal. Príčinou smrti bol zápal pľúc. Pochovaný bol v ten istý deň v katastri obce Nižná Olšava.

Simon, János

Narodil sa v roku 1891 v obci Turterebes⁵³, župa Ugoča, Uhorsko. Bol rímskokatolíckeho vierovyznania. Údaje o stave a povolání v zázname chýbajú. Slúžil v hodnosti husára v Husárskom pluku č. 14 (HR 14) z Nyíregyházy. Bol zaradený k 1. eskadróne. Pri frontovej službe zahynul. Jeho smrť potvrdzuje zoznam strát z maďarského vojenského historického archívu.⁵⁴ Podľa tohto zdroja zahynul dňa 13. apríla 1915 v katastri obce Nižná Olšava. Príčina smrti nie je známa. Pochovaný bol v ten istý deň v katastri obce.

---

⁴⁶ Vojenský historický archív Budapešť, fond KA 2900/012

⁴⁷ V súčasnosti Kapušianske Vojkovce, časť obce Maťovské Vojkovce v okrese Michalovce na Slovensku.

⁴⁸ Vojenský historický archív Budapešť, fond KA 2900/013

⁴⁹ V súčasnosti Captuore, v župe Caras – Severin v Rumunsku.

⁵⁰ Vojenský historický archív Budapešť, fond KA253/030

⁵¹ V súčasnosti mesto Kecskemét v Maďarsku.

⁵² Vojenský historický archív Budapešť, fond HL 378/977

⁵³ V súčasnosti obec Turulung, v župe Satu Mare v Rumunsku.

⁵⁴ Vojenský historický archív Budapešť, fond KA 2900/016

Títo vojaci boli v roku 1915 pochovaní v katastri obce Nižná Olšava, ale s vysokou pravdepodobnosťou boli neskôr exhumovaní a dnes sú všetci pochovaní na vojnovom cintoríne v Turanoch nad Ondavou. Pri porovnaní záznamov zo zoznamov strát s povojnovým zoznamom vojakov pochovaných na vojnovom cintoríne v Turanoch nad Ondavou sa podarilo niektoré z mien vojakov spárovať.

Meno a Priezvisko	Rok úmrtia	Číslo hrobu	Hodnosť	Vojenská jednotka
Jánoš Bálog	27.4.1915	1	husár	HR 14
Sándor Varga	23.4.1915	2	husár	HR 12
Ján Simon	13.4.1915	3	husár	HR 14
Johan Todoreszku	27.4.1915	4	vojak	FJB 25
Ladislav Župp	28.4.1915	5	vojak	IR 37
Samuel Turi	27.4.1915	6	vojak	IR 37
Johan Faluvégi	27.4.1915	7	slobodník	IR 82
Jos. Pandúr	11.4.1915	8	vojak	IR 61
Frant. Heckl	12.4.1915	9	vojak	IR 4
Peter Shanivelikovics	22.4.1915	10	vojak	IR 96
Dušan Zsivojnovics	10.4.1915	11	vojak	IR 43
Štefan Vojtovics	1915	12	vojak	r-u armáda
Frant. Lang	21.11.1914	13	vojak	IR 96
Lipót Slepár	18.11.1914	14	vojak	IR 47
Gergely Tóth	14.4.1915	15	husár	HR 7
Jánoš Gor	27.4.1915	16	husár	HR 14
Jánoš Vágy	27.4.1915	17	husár	HR 14
Demeter Prucza	6.4.1915	18	vojak	IR 39
Tamás Antal	6.4.1915	19	vojak	IR 39
Igazán Rosalin	1915	20	vojak	IR 43
István Szakács	27.4.1915	21	husár	HR 14

Meno a Priezvisko	Rok úmrtia	Číslo hrobu	Hodnosť	Vojenská jednotka
Frant. Szántó	27.4.1915	22	husár	HR 14
Frant. Takács	27.4.1915	23	husár	HR 14
Johan Roman	1915	24	vojak	r-u armáda
Jánoš Dancsú	1914-1915	25	delostrelec	FHD 7
Ištván Sándor		26		r-u armáda
Iván Seifel	1914	27	vojak	IR 96
Johan Krecsun	27.9.1914	28	delostrelec	FKR 19
Joseph Zsechranszky	5.4.1915	C	kapitán	IR 37
neznámy	1914-1915	MN1		r-u armáda
neznámy	1914-1915	MN1		r-u armáda
neznámy	1914-1915	MN1		r-u armáda
neznámy	1914-1915	MN1		r-u armáda
neznámy	1914-1915	MN1		r-u armáda
neznámy	1914-1915	MN1		r-u armáda
neznámy	1914-1915	MN2		r-u armáda
neznámy	1914-1915	MN2		r-u armáda
neznámy	1914-1915	MN2		r-u armáda
neznámy	1914-1915	MN2		r-u armáda
neznámy	1914-1915	MN2		r-u armáda
neznámy	1914-1915	MN2		r-u armáda
neznámy	1914-1915	MN3		r-u armáda
neznámy	1914-1915	MN3		r-u armáda
neznámy	1914-1915	MN3		r-u armáda
neznámy	1914	MN3		r-u armáda

Meno a Priezvisko	Rok úmrtia	Číslo hrobu	Hodnosť	Vojenská jednotka
neznámy	1914-1915	MN3		r-u armáda
neznámy	1914-1915	MN3		r-u armáda
neznámy	1914-1915	MN4		r-u armáda
neznámy	1914-1915	MN4		r-u armáda
neznámy	1914-1915	MN4		r-u armáda
neznámy	1914-1915	MN4		r-u armáda
neznámy	1914-1915	MN4		r-u armáda

Vojnový cintorín v obci Turany nad Ondavou je jednou z mála lokalít na Slovensku, na ktorej bol realizovaný archeologický výskum. Ten sa uskutočnil v roku 2017 a jeho cieľom bolo lokalizovať presnú polohu tohto pietneho miesta.⁵⁵ V roku 2019 bol vojnový cintorín zrekonštruovaný a dnes je dôstojným pietnym miestom pre padlých vojakov. Aj tých, ktorí zahynuli v katastri obce Nižná Olšava.

⁵⁵ Bližšie k vojnovému cintorínu a priebehu archeologického výskumu pozri:

BAČA, Martin – RYBÁR, Lukáš: Cintorín v Turanoch nad Ondavou a perspektívy archeologického výskumu cintorínov z prvej svetovej vojny. In: *Slovensko a prvá svetová vojna I.*, Humenné: Klub vojenskej histórie Beskydy, Štátna vedecká knižnica v Košiciach, 2018, s. 263 – 279, ISBN 978-80-570-0576-6.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- 1910. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS 1. A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint. Budapest: Athenaeum, 1912.
- A II. VILMOS NÉMET CSÁSZÁR ÉS POROSZ KIRÁLY NÉVÉT VISELŐ CS. ÉS KIR. 7. HUSZÁREZRED HADI EMLÉKKÖNYVE 1914 – 1918. Budapest, 1923
- BOROVSZKY, Samu (zost.): Zemplén vármegye és Sátoraljaújhely r. t. Város. (ed. Magyarország vármegyéi és városai). Országos monografia társaság, 1905
- BURAL, Miroslav – DROBŇÁK, Martin – KORBA, Matúš – TURIK, Radoslav: Mementá prvej svetovej vojny (diel 2) – cintoríny v okresoch Snina a Stropkov. Humenné: Jana Fedičová - REDOS, 2009, ISBN 978-80-969233-7-3
- ČAPLOVIČ, Miloslav – DROBŇÁK, Martin – SZABÓ, Viktor – TURIK, Radoslav: Karpatský front 1914/1915. Bratislava: Vojenský historický ústav – Klub vojenskej histórie Beskydy, 2016, ISBN 978-80-89523-43-6
- ČAPLOVIČ, Miloslav – HRONSKÝ, Marián – KRIVÁ, Anna: Vojenské dejiny Slovenska IV. Bratislava: MO SR, 1996, ISBN 80-967113-0-X
- DANGL, Vojtech – SEGEŠ, Vladimír: Vojenské dejiny Slovenska 1711 – 1914. Bratislava: Ministerstvo obrany SR, 1996, ISBN 80-88842-02-6
- DANGL, Vojtech: Armáda a spoločnosť na prelome 19. a 20. storočia. Bratislava: VEDA, 2006, ISBN 80-224-0919-7
- DROBŇÁK, Martin – DROBŇÁK, Maroš: Hory a vojna – Po stopách prvej svetovej vojny na severovýchodnom Slovensku. Prešov: Fakulta manažmentu Prešovskej univerzity v Prešove a Klub vojenskej histórie Beskydy, 2019, ISBN: 978-80-570-0927-6
- DROBŇÁK, Martin – SZABÓ, Viktor: Prvá svetová vojna a východne Slovensko – zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Humenné: Klub vojenskej histórie Beskydy, 2014, ISBN 978-80-971858-5-5
- DROBŇÁK, Martin – TURIK, Radoslav – SZABÓ, Viktor: Slovensko a prvá svetová vojna I., Humenné: Klub vojenskej histórie Beskydy, Štátna vedecká knižnica v Košiciach, 2018, ISBN 978-80-570-0576-6
- DROBŇÁK, Martin – TURIK, Radoslav – SZABÓ, Viktor: Slovensko a prvá svetová vojna II., Humenné: Klub vojenskej histórie Beskydy, Štátna vedecká knižnica v Košiciach, 2019, ISBN 978-80-973444-1-2
- DUDEKOVÁ KOVÁČOVÁ, Gabriela: Človek vo vojne. Stratégia prežitia a sociálne dôsledky prvej svetovej vojny na Slovensku. Bratislava: VEDA, 2019, ISBN 978-80-224-1786-0.
- DVOŘÁK, Pavel – KOVÁČ, Dušan: Slováci v prvej svetovej vojne 1914 – 1918, Bratislava: Literárne informačné centrum, 2010, ISBN 978-80-811902-7-8
- FUČÍK, Josef: Generál Podhájsky. Praha: Paseka, 2009, ISBN 978-80-7185-962-8
- HORVÁTH, Jakub: Posledná vojna Rakúsko-uhorskej monarchie. Banská Bystrica: Jakub Horváth, 2008, ISBN 978-80-970040-6-4
- HORVÁTH, Jakub: Posledná vojna rakúsko-uhorskej monarchie. Banská Bystrica: Jakub Horváth, 2008, ISBN 978-80-970040-6-4
- CHORVÁT, Peter – ZAŤKOVÁ, Jana – ČAPLOVIČ, Miloslav: Pramene k vojenským dejinám Slovenska IV/1. Rakúsko-uhorská armáda – Slováci – Slovensko v období prvej svetovej vojny 1914 – 1918. Bratislava: Vojenský historický ústav, 2016, ISBN 978-80-89523-39-9

- Illustrierte Geschichte des Weltkrieges – Achter Band. Stuttgart – Berlin – Leipzig – Wien: Union Deutsche Verlagsgesellschaft, 1918
- Illustrierte Geschichte des Weltkrieges – Dritter Band. Stuttgart – Berlin – Leipzig – Wien: Union Deutsche Verlagsgesellschaft, 1916
- Illustrierte Geschichte des Weltkrieges – Erster Band. Stuttgart – Berlin – Leipzig – Wien: Union Deutsche Verlagsgesellschaft, 1914
- Illustrierte Geschichte des Weltkrieges – Fünfter Band. Stuttgart – Berlin – Leipzig – Wien: Union Deutsche Verlagsgesellschaft, 1917
- Illustrierte Geschichte des Weltkrieges – Neunter Band. Stuttgart – Berlin – Leipzig – Wien: Union Deutsche Verlagsgesellschaft, 1919
- Illustrierte Geschichte des Weltkrieges – Sechster Band. Stuttgart – Berlin – Leipzig – Wien: Union Deutsche Verlagsgesellschaft, 1917
- Illustrierte Geschichte des Weltkrieges – Siebenter Band. Stuttgart – Berlin – Leipzig – Wien: Union Deutsche Verlagsgesellschaft, 1918
- Illustrierte Geschichte des Weltkrieges – Vierter Band. Stuttgart – Berlin – Leipzig – Wien: Union Deutsche Verlagsgesellschaft, 1916
- Illustrierte Geschichte des Weltkrieges – Zweiter Band. Stuttgart – Berlin – Leipzig – Wien: Union Deutsche Verlagsgesellschaft, 1915
- JÓZSEF FŐHERCEG: A VILÁGHÁBORÚ AMILYENNEK ÉN LÁTTAM (1914 JÚLIUS 31. — 1915 MÁJUS 25.) I. KÖTET., Budapest, 1926
- KYPR, Ondřej: Na vojně v Karpatech a Haliči (dojmy českého vojáka). Pardubice: Nakladatelství O. KYPR, 1916
- LÁNIK, Jaroslav – KYKAL, Tomáš a kol.: Léta do pole okovaná 1914 – proměny společnosti a státu ve válce. Praha: MOČR – Vojenský historický ústav Praha, 2015, ISBN: 978-80-7278-663-3
- LÁNIK, Jaroslav – KYKAL, Tomáš a kol.: Léta do pole okovaná 1915 – noví nepřátelé, nové výzvy. Praha: MOČR – Vojenský historický ústav Praha, 2017, ISBN: 978-80-7278-715-9
- NEMESTÓTHI SZABÓ BÉLA – OLLÉ VILMOS (ÖSSZEÁLL.): A CS. ÉS KIR. 12. HUSZÁREZRED A VILÁGHÁBORÚBAN, Budapest, 1926
- Österreich-Ungarns Letzter Krieg 1914 – 1918 - Band I. Wien: Verlag der Militarwissenschaftlichen Mitteilungen, 1930
- Österreich-Ungarns Letzter Krieg 1914 – 1918 - Band II. Wien: Verlag der Militarwissenschaftlichen Mitteilungen, 1931
- Österreich-Ungarns Letzter Krieg 1914 – 1918 - Band III. Wien: Verlag der Militarwissenschaftlichen Mitteilungen, 1932
- Österreich-Ungarns Letzter Krieg 1914 – 1918 - Band IV. Wien: Verlag der Militarwissenschaftlichen Mitteilungen, 1933
- Österreich-Ungarns Letzter Krieg 1914 – 1918 - Band V. Wien: Verlag der Militarwissenschaftlichen Mitteilungen, 1934
- Soznam miest na Slovensku dľa popisu ľudu z roku 1919. V Bratislave: Vydalo Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska, 1920

- Statistický lexikon obcí v Republice Československej. Úradný soznam miest podľa zákona zo dňa 14. dubna 1920, čís. 266 sb. Zák. a nar. vydaný ministerstvom vnútra a štátnym úradom štatistickým na základe výsledkov sčítania ľudu z 15. února 1921. III. Slovensko. V Prahe, 1927
- ZAŤKOVÁ, Jana: Zabudnutí vojaci. Zajatci v oblasti Vojenského veliteľstva Bratislava 1914 – 1918. Bratislava: Vojenský historický ústav v spolupráci – o. z. Pro Militaria Historica, 2013, ISBN 978-80-89523-21-4
- DANGL, Vojtech: Organizačný vývoj rakúsko-uhorského jazdeckta (1866 – 1914). In: Vojenská história, 2001, č. 4, s. 3 – 25.
- DANGL, Vojtech: Organizačný vývoj rakúsko-uhorskej pechoty pred prvou svetovou vojnou. In: Vojenská história, 1999, č. 4, s. 3 – 21.
- DANGL, Vojtech: Vojnové plány Rakúsko-Uhorska a ich modifikácie v lete 1914. In: Vojenská história, 2003, č. 2, s. 3 – 20.
- DROBŇÁK, Martin – TURIK, Radoslav: Významné vojnové cintoríny z prvej svetovej vojny na území severovýchodného Slovenska. In: Vojenská história: časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo, 2014, č. 4, s. 117 – 149
- SLEPCOV, Igor: Vojenské cintoríny z prvej svetovej vojny na východnom Slovensku. In: Vojenská história, 2003, č. 2, s. 70 – 86.
- SLEPCOV, Igor: Z histórie karpatskej ofenzívy ruských vojsk v rokoch 1914-1915. In: Vojenská história, 2000, č. 2, s. 3. – 12.

ARCHÍVY A DATABÁZY

- ČESKOSLOVENSKÁ OBEC LEGIONÁRSKA
- DAS ÖSTERREICHISCHE STAATSARCHIV – KRIEGSARCHIV VIENNA
- HADTÖRTÉNETI INTÉZET ÉS MÚZEUM BUDAPEST
- KLUB VOJENSKEJ HISTÓRIE BESKYDY
- NAGY HÁBORÚ KUTATÁSÁÉRT KÖZHASZNÚ ALAPÍTVÁNY
- NÁRODNÍ KNIHOVNA ČESKÉ REPUBLIKY
- NARODOWE ARCHIWUM CYFROWE WARSZAWA
- ÖSTERREICHISCHE NATIONALBIBLIOTHEK
- ROSSIYSKIY GOSUDARSTVENNYI VOYENNO-ISTORICHESKIY ARKHIV (RGVIA) MOSKVA
- VOJENSKÝ HISTORICKÝ ARCHÍV BRATISLAVA
- VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV BRATISLAVA
- VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV PRAHA
- VOJENSKÝ ÚSTŘEDNÍ ARCHIV PRAHA

OBSAH

Úvod	4
Nižná Olšava pred vypuknutím prvej svetovej vojny	6
Vojaci z obce Nižná Olšava na bojiskách prvej svetovej vojny	8
Boje v okolí obce rokoch 1914/1915	24
Použitá literatúra	44

NIŽNÁ OLŠAVA A PRVÁ SVETOVÁ VOJNA

Prehádzky dejinami Nižnej Olšavy

Vydal:

Mgr. Martin Drobňák, Drobi – History & Tourism pre obec Nižná Olšava
Nižná Olšava, 2020

Autori: Martin Drobňák, Matúš Korba, Viktor Szabó, Radoslav Turik

Preklad:

Bruno Čopey, Anna Šimkuličová, Viktor Szabó (maďarský jazyk), Matúš Korba (ruský jazyk)

Jazyková úprava: Viktória Koósová

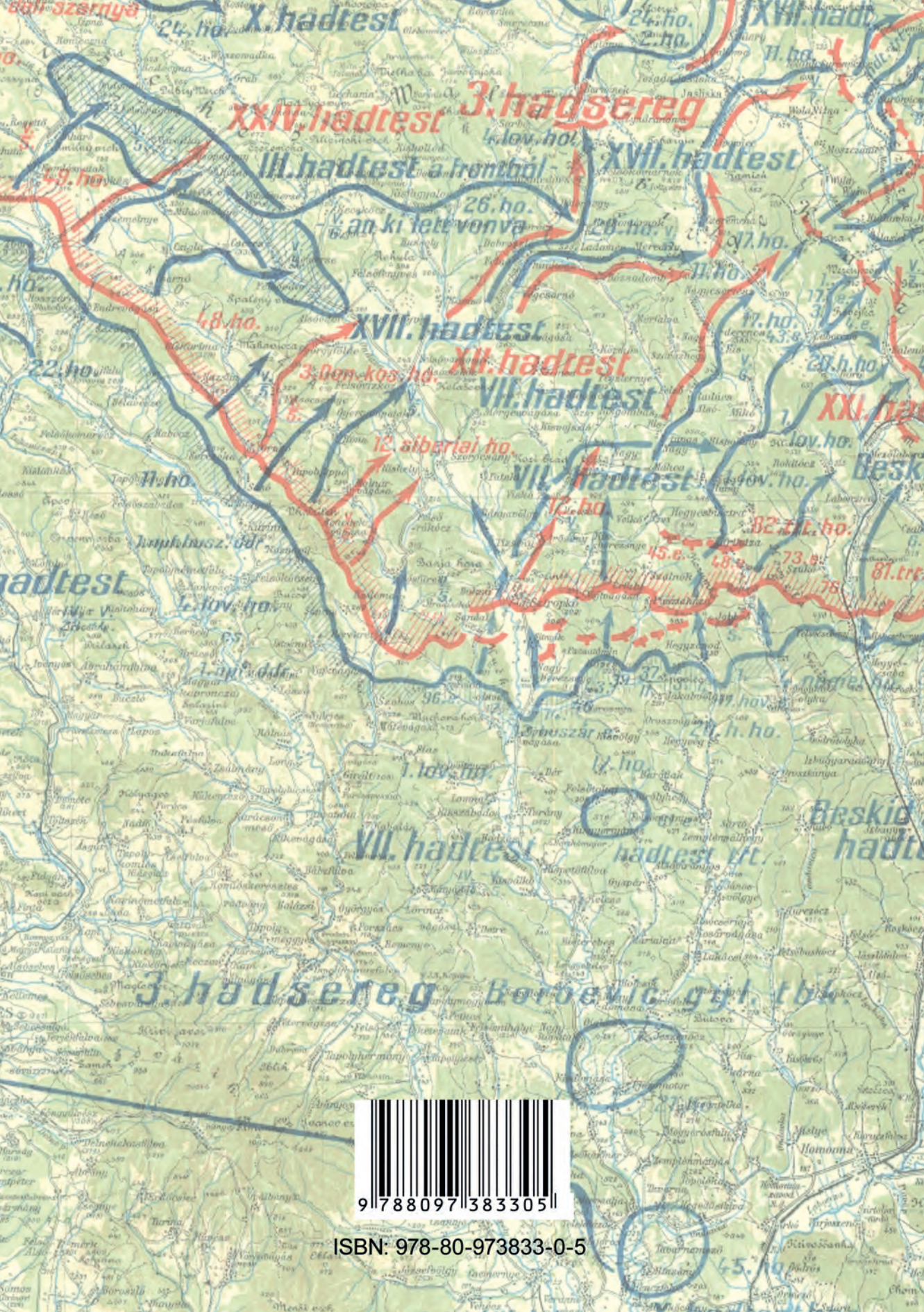
Grafický návrh obálky: Drobi History & Tourism

Sadzba: Drobi History & Tourism, Peter Farkaš

Tlač: Tlačiareň svidnícka, s. r. o.

ISBN: 978-80-973833-0-5

9 788097 383305

ISBN: 978-80-973833-0-5